

Lietuvos politikų ir pensijų verslo suokalbio demaskavimas

Kas vogė iš Lietuvos senjorų?

„Kaip paaiškėjo, neretai Lietuvos senjorų mama vadinama V. Blinkevičiūtė iš tikrųjų buvo prie vadinamosios pensijų reformos ištakų ir nemaža dalimi yra atsakinga už ydingai sukonstruotos antrosios pensijų sistemos pakopos atsiradimą Lietuvoje bei kitas „Sodros“ problemas.“

„Dirbdamas SEB banke G. Nausėda visais būdais gynė šio ir kitų skandinaviškų bankų valdomų pensijų fondų interesus, nes nuo to priklausė ir jo asmeninė gerovė. Apie senjorų ir valstybės gerovę jis ėmė kalbėti vėliau, ruošdamasis tapti Lietuvos Prezidentu.“

„2018 m. birželio 28 d., iš karto po balsavimo už įstatymų priėmimą, TS-LKD partijos pirmininkas Gabrielius Landsbergis Seimo posėdžių salėje skambiai pareiškė, kad jam ir jo politiniams partneriams atėjus į valdžią, šie senjorams palankūs įstatymai bus atšaukti. Matyt, tokiai jo pozicijai turėjo įtakos tai, kad pensijų fondai, finansuojami senjorų lėšomis, prisidėjo prie vienos iš mokyklų, kurias valdo jo žmona Austėja Landsbergienė, statybų finansavimo. Jau po trijų savaičių, liepos viduryje, G. Landsbergis ir dar 29 Seimo nariai, įskaitant ir Ingridą Šimonytę, Gintarę Skaistę ir Stasį Šedbarą kreipėsi į Konstitucinį Teismą, reikalaudami įvertinti, ar Seimo priimti senjorams naudingi įstatymai neprieštarauja Konstitucijai.“

STASYS JAKELIŪNAS

STASYS JAKELIŪNAS

Kas vogė iš Lietuvos senjorų?

Apie išgelbėtą „Sodrą“ ir pensijų fondus

ŽALIEJI/ELA
Europos Parlamente

STASYS JAKELIŪNAS

Kas vogė iš

Lietuvos senjorų?

Apie išgelbėtą „Sodrą“ ir pensijų fondus

BRIUSELIS • VILNIUS

2023

Ilustracijos
Thomas Rimony

TURINYS

Pratarmė 7

Vilija Blinkevičiūtė – pensijų fondų globėja? 13

Kas finansuos pensijų sistemos reformą ir „Sodrą“? 15

Kokios gerovės siekia buvęs bankininkas Gitanas Nausėda? 21

Antroji pensijų sistemos pakopa Lietuvoje

– ką renkamės? 22

Antrąją pakopą reikia ne nacionalizuoti, o privatizuoti 28

Kam verta dalyvauti antrojoje pensijų

sistemos pakopoje? 31

Antroji pensijų pakopa – ar sumažėjo galvosūkių 35

Dirbau valstybei o ne Butkevičiui, todėl ir atsisveikinome 47

Kas apgins prievartaujamą „Sodrą“? 48

Interviu žurnalui „Veidas“ 51

Klausimai premjerui A. Butkevičiui ir jo atsakymai 60

Kodėl jie bijojo D. Grybauskaitės? 69

V. Putinas pavėlavo – Lietuva jau okupuota 70

Pranešimas BNS spaudos konferencijoje: „Dėl „Sodros“
biudžeto neteisėtumo“ 77

Socialinio modelio spindesys ir skurdas 80

Ar balsuosime už pabedinskių Lietuvą? 82

Kodėl pensininkai turi šelpiti ministrą Šadžių? 84

Antrosios pakopos pensijos ir jų lobistai 88

Lietuvos „neliečiamieji“ 93

Ar bus apkalta Gabrieliui Landsbergiui? 94

Šedbaras – Konstitucinio Teismo teisėjas? Atsitokėkite! 97

*Knyga skirta Vilniaus Bočių bendrijos nariams, kurie padėjo
apsaugoti „Sodra“ ir visus Lietuvos senjorus nuo pensijų fondų ir
juos palaikančių politikų kėslių.*

Europos Parlamento narys Stasys Jakeliūnas

Pratarmė

„Sodra“, o kartu su ja ir Lietuvos senjorai ilgus metus kentėjo nuo politikų finansinio populizmo, teisinio nihilizmo ir nekompetencijos. Tuo sumaniai naudojosi ir privatus pensijų verslas – pensijų fondai. 2016 metų rudenį laimėję rinkimus ir pradėję darbą Seime, išsprendėme daugiau nei dešimtmetį ignoruotas problemas – panaikinome „Sodrai“ neteisėtai užkrautą milžinišką skolą, o 2018 metų viduryje, priėmę atitinkamus įstatymus, sustabdėme ir amoralų pensijų fondų finansavimą senjorų lėšomis. Dėl šių priežasčių iki tol senjorų pajamos buvo dirbtinai sumažintos, o socialinio draudimo sistema, kuri yra vienas svarbiausių valstybės ramsčių, buvo nuolat diskredituojama.

2018 m. birželio 28 d., iš karto po balsavimo už įstatymų priėmimą, TS-LKD partijos pirmininkas Gabrielius Landsbergis Seimo posėdžių salėje skambiai pareiškė, kad jam ir jo politiniams partneriams atėjus į valdžią, šie senjorams palankūs įstatymai bus atšaukti. Matyt, tokiai jo pozicijai turėjo įtakos tai, kad pensijų fondai, finansuojami senjorų lėšomis, prisidėjo prie vienos iš mokyklų, kurias valdo jo žmona Austėja Landsbergienė, statybų finansavimo. Jau po trijų savaičių, liepos viduryje, G. Landsbergis ir dar 29 Seimo nariai, įskaitant ir Ingridą Šimonytę, Gintarę Skaistę ir Stasį Šedbarą kreipėsi į Konstitucinį Teismą, reikalaudami įvertinti, ar Seimo priimti senjorams naudingi įstatymai neprieštarauja Konstitucijai.

Tai darydami, Seimo nariai sukėlė milžinišką skandalą. Savo kreipimosi tekste jie beveik pažodžiui nukopijavo keliolika puslapių teisinio

vertinimo, kurį atliko pensijų fondų pasamdyti advokatai. Maža to, politikų veiksmai lėmė ir neregėto masto interesų konfliktą Konstituciniame Teisme. Kaip paaiškėjo, vienos iš šių vertinimą atlikusių teisininkės sesuo buvo šio teismo teisėja, kuriai kaip tik ir buvo pavesta atlikti preliminarą Seimo narių kreipimosi analizę! Taip 30 Seimo narių, įskaitant ir TS-LKD partijos vadovą bei dabartinę premjerę, tapo plagiatoriais ir privataus pensijų verslo lobistais ne tik Seime, bet ir Konstituciniame Teisme. Tai galėjo būti pagrindas visų trisdešimties Seimo narių apkaltai, tačiau tokios minties bijojo didžioji dalis kitų Seimo narių, o žiniasklaida ir įvairūs apžvalgininkai vengė šios temos. Todėl TS-LKD tuomet išvengė didžiulės krizės.

Jei G. Landsbergio, I. Šimonytės ir kitų dabartinių valdančiųjų norai tuomet būtų įgyvendinti, „Sodra“ ir toliau būtų privalėjusi mokėti įmokas į pensijų fondus, o tai reikštų vidutiniškai 50 eurų mažesnes senatvės pensijas visiems senjorams.

Konstitucinis Teismas tuomet atmetė didžiąją dalį šio Seimo narių kreipimosi punktų, tačiau tol, kol vadinamieji konservatoriai ir jų draugeliai liberalai bus valdžioje, jie gali atšaukti 2018 metais priimtus įstatymus. Na, o G. Landsbergis, panikuodamas ir bandydamas nukreipti dėmesį nuo jo paties ir kitų jo partijos narių sukulto skandalo, 2018 m. rugsėjo 13 d. tiesioginėje delfi.lt televizijos laidoje melagingai apkaltino mane padarius nusikaltimą – grasinus Konstitucinio Teismo teisėjams. Jis, o taip pat ir jo kolegos, užuot prisiėmę bent dalį atsakomybės dėl sukulto plagijavimo ir interesų konflikto skandalo, puolė ir kaltino mane.

Tad su ministru dėl garbės ir orumo pažeidimo teko aiškintis kituose teismuose. Nors bylos medžiaga buvo visiškai aiški, pats G. Landsbergis teismo posėdyje pakartojo savo absurdišką kaltinimą, kad grasinau teisėjams, visos Lietuvos teismų instancijos, įskaitant ir Lietuvos

Aukščiausiąjį Teismą, pabūgo priimti šios įtakingos šeimos atstovui nepalankų sprendimą. Tikra Lietuvos „neliečiamųjų“ kasta!

Į „Sodros“ finansines problemas dėmesį pirmą kartą atkreipiau dar 2008 m. viduryje, prieš prasidedant ekonominei krizei. „Sodra“ ne tik mokėjo senatvės pensijas ir kitas socialines išmokas, ką ir privalo daryti, bet buvo priversta finansuoti vadinamąją „pensijų reformą“. Ji prasidėjo 2004 m., o jos esmė – privatus kaupimas pensijų fonduose visų senjorų lėšomis.

Šios „reformos“ ištakos – 2002 m. priimti ydingi įstatymai, kuomet Socialinės apsaugos ir darbo ministre buvo dabartinė LSDP pirmininkė, Europos Parlamento narė Vilija Blinkevičūtė. „Reforma“ Lietuvoje prasidėjo, kuomet šalies ekonomikos augimo perspektyvos atrodė rožinės, o vidaus ir pasaulio finansų rinkose vyravo optimizmas. Atrodė, kad visos valstybės ekonominės ir finansinės problemos išsispręs savaime, užteks lėšų ir mokėti įmokas į pensijų fondus, ir didinti „Sodros“ pensijas, ir netgi mažinti įmokų į ją tarifą. Nesuprantu, kaip galima buvo tikėti tokiais finansiniais stebuklais, bet tikinčiųjų buvo, ir labai daug.

Tai, kad ilgalaikiai pensijų sistemos reformos finansavimo šaltiniai nebuvo numatyti, nors tai buvo privalu padaryti, tuomet niekam nei Seime, nei Vyriausybėje nerūpėjo. Valstybės kontrolė į šį esminį pensijų sistemos pertvarkos trūkumą atkreipė dėmesį net du kartus, 2005 ir 2008 metais bei rekomendavo Socialinės apsaugos ir darbo bei Finansų ministerijoms tokius šaltinius numatyti. Į šią rekomendaciją buvo numota ranka, matyt, tikintis, kad sparčiai augančios „Sodros“ biudžeto pajamos kažkaip padengs šios reformos kaštus.

Tačiau jau 2008 metų pradžioje „Sodros“ pajamų augimas smarkiai sumažėjo ir jai ėmė trūkti lėšų. Nepaisant to, metų viduryje Vyriausybė su ta

pačia ministre V. Blinkevičiute nusprendė padidinti iš „Sodros“ mokamas pensijas. Ir tai padarė grubiai pažeisdama įstatymą, nes jame buvo aiškiai nurodyta, kad didinant išmokas, turi būti padidintas „Sodros“ įmokų tarifas arba iš Valstybės biudžeto jai turėjo būti skirti negražinami asignavimai. Nei vieno, nei kito nebuvo padaryta, tad ministrė ir visa tuometinė Vyriausybė padarė „gerą darbą“ – padidino pensijas, tačiau pinigų tam nenumatė. Tai – visiškas finansinis populizmas ir teisinis nihilizmas!

Tuo pat metu Vyriausybė visiškai nebeskyrė lėšų padengti „Sodros“ įmokas į pensijų fondus, nors iki tol bent iš dalies kompensuodavo šias išlaidas. Mat ir Valstybės biudžetas susidūrė su finansinėmis problemomis, taip pat ir dėl to, kad prieš kelis mėnesius buvo sumažintas gyventojų pajamų mokesčio tarifas. Mokesčių mažinimas tokiu metu – dar vienas finansinio populizmo pavyzdys. Taip „Sodra“ ir visi Lietuvos senjorai buvo palikti likimo valiai. Dėl neatsakingų ir neteisėtų tuometinių politikų sprendimų ši viena svarbiausių valstybės sistemų buvo įstumta į finansinį liūną.

2009-2016 metais „Sodros“ būklė toliau nuolat blogėjo. Kadangi ji privalėjo ir toliau mokėti įmokas į pensijų fondus, o lėšų trūko, jas turėjo padengti Finansų ministerija. Tačiau užuot skyrusi negražinamus asignavimus, ministerija pinigus „Sodrai“ skolino už milžiniškas, net 8 proc. siekusias palūkanas! Taip 2016 m. pabaigoje „Sodroje“ susikaupė didžiulė 3,7 mlrd. eurų skola, kurios ši niekada nebūtų pajėgusi gražinti. 2013-2014 metais dirbdamas premjero A. Butkevičiaus patarėju, nuolat bandžiau atkreipti jo ir finansų ministro R. Šadžiaus dėmesį į šias problemas, tačiau, nepaisant to, kad šie ir kiti socialdemokratai, kuriems turėtų rūpėti senjorų pajamos ir jų pragyvenimo lygis, buvo valdžioje, jokie palaikymo

nesulaukiau. Todėl po vienos kritiškos publikacijos 2014 metų pabaigoje („Kas apgins prievartaujamą „Sodra“?“), kuri yra ir šioje knygoje, teko atsisakyti dirbti su visko bijančiu ir pasroviui plaukiančiu premjeru, socialdemokratų vedliu.

Kuomet 2015 m. pabaigoje LVŽS pirmininkas R. Karbauskis pakvietė jungtis prie jo ir kolegų bei dalyvauti rinkimuose į Seimą, sutikau ir pasiūliau, kaip išspręsti „Sodros“ finansines problemas. Pirmiausia turėjo būti panaikinta neteisėtai jai užkrauta skolos našta ir sustabdytas pensijų fondų finansavimas senjorų lėšomis. Už skolą mokamos palūkanos ir įmokos į pensijų fondus kas mėnesį kiekvienam senjorui vidutiniškai kainavo po 40 eurų. Priėmus siūlomus sprendimus, tokia suma galėjo būti padidintos pensijos. Tai ir padarėme. Pasirodo, viskas įmanoma, tačiau, suprantama, tam reikėjo ir kolegų Seime paramos. Buvęs premjeras S. Skvernelis ir kai kurie jo patarėjai, kuriems įtaką darė verslo asociacijų atstovai, bandė gudrauti ir pradžioje siūlė mažinti „Sodros“ įmokų tarifą, bet tam kategoriškai pasipriešinau.

Tad man dirbant Seime „Sodra“ buvo išgelbėta, patvarus senjorų pajamų augimas buvo užtikrintas, tačiau būtina akylai stebėti, kad nebūtų priimti sprendimai, kurie ją vėl įstumtų į skolos liūną. Tuomet, kaip ir 2009-2016 metais, nebūtų iš ko didinti pensijų senjorams. Dėkoju Vilniaus Bočių bendrijos nariams, su kuriais 2016 m. sudarėme bendradarbiavimo susitarimą ir kurie savo mitingais prie Seimo bei Prezidentūros ir kitais veiksmais prisidėjo prie to, kad „Sodra“ ir visi Lietuvos senjorai buvo apsaugoti nuo pensijų verslo ir jį palaikančių politikų kėslių.

Dažnai girdime, kaip svarbu gerinti sąlygas verslui ir didinti investicinį patrauklumą. Neretai tai daroma mažinant mokesčius, įskaitant ir socialinio draudimo įmokas. Tačiau tai reiškia, kad dabartiniai ir būsimieji

senjorai gaus mažesnes pajamas. Tai – ne tik amoralu, bet kenkia ir pačiam verslui, nes mažėjant senjorų perkamajai galiai, pajamų netenka ir jis, ir viešasis sektorius. Kitas būdas spręsti valstybės biudžeto problemas – nepagrįstai ilginti pensinį amžių. Tai – ne kas kita, kaip mokestinės naštos žmonėms per visą jų gyvenimo laikotarpį didinimas. Panašūs bandymai pastaruoju metu Prancūzijoje padidinti pensinį amžių nuo 62 iki 64 metų susilaukė milžiniško pasipriešinimo – streikai čia nerimsta jau daugiau nei metus. Tad ir Lietuvoje būtina atsižvelgti į pažeidžiamų socialinių grupių, įskaitant ir senjorų, interesus, nes jos nėra tokie įtakingos, kaip pavyzdžiui verslo asociacijos.

Knygoje sudėti mano 2008-2022 metais publikuoti tekstai ir interviu „Sodros“, antrosios pensijų sistemos pakopos ir kai kuriomis kitomis temomis. Tekstuose minimi buvę ir dabartiniai šalies ministrai, premjerai ir prezidentai. Tai jau trečioji mano darbo Europos Parlamente metu išleista knyga. Ji, kaip ir kitos dvi, iliustruota puikaus prancūzų dailininko Tomo Riminy piešiniais.

2023 m. rugsėjis

Vilija Blinkevičiūtė – pensijų fondų globėja?

2008 m. viduryje portale lrytas.lt publikavau pirmąjį savo tekstą apie „Sodros“ problemas. Nors ekonominė krizė dar nebuvo prasidėjusi, tačiau pirmieji jos ženklai jau matėsi, taip pat ir „Sodros“ biudžete. Nepaisant to, tuometiniai politikai juos ignoravo, dalino niekuo nepagrįstus pažadus ir priėmė ydingus sprendimus, kurie ne tik pažeidė galiojančius įstatymus, bet ir pagilino „Sodros“ problemas bei pačią krizę. Kaip paaiškėjo, neretai Lietuvos senjorų mama vadinama V. Blinkevičiūtė iš tikrųjų buvo prie vadinamosios pensijų reformos ištakų ir nemaža dalimi yra atsakinga už ydingai sukonstruotos antrosios pensijų sistemos pakopos atsiradimą Lietuvoje bei kitas „Sodros“ problemas.

Kas finansuos pensijų sistemos reformą ir „Sodrą“?

2008 m. liepa

2008 metų liepos 21d. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolė baigė pensijų sistemos reformos eigos valstybinį auditą ir paskelbė šio audito ataskaitą. Svarbiausia audito išvada – gana grėsminga. Ataskaitoje rašoma, kad valstybės institucijos nėra numatę ilgalaikių pensijų sistemos reformos finansavimo šaltinių. Ataskaitoje taip pat minima, kad nėra nustatyti pensijų reformos eigos vertinimo kriterijai, joje pateikti kai kurie pensijų fondų veiklos 2004-2007 metais vertinimai ir pasiūlymai kaip šią veiklą tobulinti.

Pensijų sistemos reformos finansavimo šaltiniai turėjo būti numatyti dar 2002 metais, priėmus Pensijų sistemos reformos įstatymą. Valstybės kontrolė į šį esminį pensijų sistemos reformos trūkumą atkreipė dėmesį valstybinio audito ataskaitoje 2005 metų pabaigoje ir rekomendavo Socialinės apsaugos ir darbo bei Finansų ministerijoms tokius šaltinius numatyti. Į šią rekomendaciją buvo numota ranka, matyt tikintis, kad sparčiai augančios „Sodros“ biudžeto pajamos padengs šios reformos kaštus.

Tai sekėsi daryti iki šių metų, nes auganti ekonomika bei šuoliuojantis į viršų darbo užmokestis didžiuliais tempais pildė „Sodros“ biudžetą, kurio pajamos nuolat viršijo išlaidas. Dabar laikai keičiasi – ekonomikos plėtra šalyje lėtėja, jos perspektyvos – gana niūrios ir todėl darbo užmokestis (o kartu ir „Sodros“ biudžeto pajamos) nebegalės augti tokiais sparčiais tempais kaip iki šiol. Be to, kyla nedarbo augimo grėsmė, dėl ko „Sodros“ biudžetas gali dar labiau nukentėti.

Visa tai kels vis didesnių problemų „Sodrai“, kurios biudžeto deficitas per šešis šių metų mėnesius sudarė daugiau kaip 350 milijonų litų. Maža to, prieš išeidamas atostogų, Seimas nusprendė, kad nuo rugpjūčio 1d.

pensijos didinamos maždaug dešimčia procentų. Tai – gal ir suprantama, turint omeny aukštas maisto kainas, brangstantį šildymą ir artėjančius Seimo rinkimus, tačiau vien šis sprendimas padidins „Sodros“ išlaidas šiemet maždaug ketvirčiu, o kitamet – daugiau nei puse milijardo litų.

Žinant visa tai ir pridėjus vertinimą, kad į pensijų kaupimo fondus „Sodra“ šiemet turės pervesti maždaug milijardą litų, kyla pagrįstas klausimas – kokia „Sodros“ ir šalies pensininkų ateitis? Apie tai audito ataskaitoje taip pat lakoniškai užsimenama, tačiau akivaizdu, kad reikia profesionalesnės ir išsamesnės šių problemų analizės.

Iki šių metų iš valstybės biudžeto vis tik buvo skiriami asignavimai pensijų sistemos reformai finansuoti. Jie kasmet sudarė maždaug 50 proc. „Sodros“ lėšų, pervedamų į pensijų fondus. Tačiau šiemet šie asignavimai siekia tik 80 milijonų litų. Tai – viso labo 7,6 proc. nuo planuojamų „Sodros“ pervedimų į pensijų fondus!

Finansų ministerija savo gegužės mėn. rašte, kurį audito ataskaitoje cituoja Valstybės kontrolė pareiškė, kad nėra galimybių skirti daugiau valstybės biudžeto lėšų kompensuoti socialinio draudimo įmokoms, pervedamoms į kaupiamuosius pensijų fondus.

Taip ignoruojamas Valstybės įsipareigojimas užtikrinti pensijų sistemos reformos finansavimą. Įdomiausia, kad ta pati Finansų ministerija vis tik siūlo finansavimo problemos sprendimus. Tai – pensinio amžiaus ilginimas, valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifo didinimas, lėtesnis nei vidutinio darbo užmokesčio augimas vidutinės pensijos didinimas. Štai tokie gali būti prasto valstybės ekonomikos, finansų bei socialinių procesų valdymo kaštai.

Lyginant su tokiomis pensijų reformos finansavimo problemomis, nublanksta Valstybės kontrolės pastebėjimai dėl pačių pensijų fondų veiklos. Suprantama, čia taip pat yra ką keisti ir tobulinti, tačiau problemų mastai – nepalyginamai menkesni.

Pati pensijų reforma Lietuvoje prasidėjo prieš kelis metus, kuomet šalies ekonomikos augimo perspektyvos buvo rožinės, o vidaus ir pasaulio finansų rinkose vyravo optimistinės nuotaikos. Atrodė, kad visos valstybės ekonominės ir finansinės problemos išsispręs savaime, o investuotojai (ir pensijų kaupimo sistemos dalyviai) džiaugsis nuolatinėmis dviženklėmis investicijų pajamomis akcijų rinkose.

Tačiau neharmoninga ir netvari šalies ekonomikos plėtra, neefektyvus ir neatsakingas valstybės finansų ir pinigų sistemos valdymas jau pradeda neigiamai atsiliepti valstybės gyvenime. Toliau padėtis tik blogės ir minėti veiksniai apsunkins šalies ekonomikos prisitaikymą prie pasaulyje vykstančios finansų krizės ir lėtėjančių ekonomikos plėtros tempų daugelyje valstybių, ypatingai ES.

Padėtis finansų ir ypatingai akcijų rinkose jau maždaug metai – labai sudėtinga. Daugelis akcijų fondų patyrė rimtus nuostolius. Tai tikriausiai tęsis dar bent metus. Todėl laikas susirūpinti savo investicijomis bei būsimosiomis pensijomis ir beveik milijonui šalies pensijų kaupimo sistemos dalyvių.

Atrodo, kad Lietuvoje nebuvo tinkamai įvertinta pernai JAV prasidėjusios būsto paskolų ir finansų krizės įtaka pasaulio, o tuo pačiu ir Lietuvos ekonomikai bei finansų sistemai. Kitaip Seimas matyt nebūtų nusprendęs pačioje praėjusių metų pabaigoje mažinti gyventojų pajamų mokesčio tarifą. Maži mokesčiai – gerai juos mokantiems, tačiau dabar, kaip rašoma minėtame Finansų ministerijos rašte, gali tekti didinti socialinio draudimo įmokų tarifus. Argi nekeistas makroekonominis ir fiskalinis planavimas šalyje?

Pensijų sistemos reformos finansavimo problemą aštrina dar ir tai, kad pensijų kaupimo sistemoje dalyvauja beveik du trečdaliai dirbančiųjų. Tai viršijo bet kokias – net maksimaliausias – valdininkų prielaidas ir prognozes. Ne į visų pensijų kaupimo sistemos dalyvių

sąskaitas reikia pervesti „Sodros“ lėšas (yra nederbančių ar išvykusių), tačiau kasmet tai kainuos daugiau kaip milijardą litų. Tai – beveik dešimtadalis „Sodros“ biudžeto pajamų. Ir kuo toliau, tuo sunkiau „Sodrai“ šį milijardą bus pervesti.

Grėsmingai atrodo pačios „Sodros“ ateitis ir be pensijų reformos kaštų problemos. Valstybinio audito ataskaitoje rašoma, kad dėl demografinių tendencijų (mažo gimstamumo per pastaruosius du dešimtmečius ir rekordinių darbo jėgos „eksporto“ į ES tempų) „Sodros“ išlaidos augs artimiausius 40 metų. O turint omeny aukštas būtiniausių prekių ir paslaugų kainas bei grėšiantį ilgalaikį šalies ekonomikos sąstingį mūsų dabartinių ir būsimųjų pensininkų, kurie remsis vien tik „Sodros“ išmokomis, matyt laukia dar sunkesni laikai nei iki šiol.

Na, o pensijų reforma, kuri buvo būtina, kažkaip turės būti finansuojama. Taigi, ko gero, neilgai trukus po Seimo rinkimų bus įgyvendinta Finansų ministerijos „rekomendacija“ didinti socialinio draudimo įmokų tarifą. Įdomu, ar to užteks, įgyvendinant jau antrą kartą kartojamą Valstybės kontrolės rekomendaciją – šį kartą jau pačiai Lietuvos Respublikos Vyriausybei – „numatyti ir patvirtinti pensijų sistemos reformos įgyvendinimo ilgalaikį finansavimo planą, kuriame būtų numatyti finansavimo šaltiniai ir kitos finansavimą užtikrinančios priemonės“?

Kokios gerovės siekia buvęs bankininkas Gitanas Nausėda?

Vieną iš šio skyriaus tekstų parašiau reaguodamas į tuometinio SEB banko ekonomisto, dabartinio prezidento G. Nausėdos komentarą apie neva mano siekį „nacionalizuoti“ kaupiamąją pensijų sistemos dalį, antrąją pakopą. Toks kaltinimas buvo visiškai absurdiškas, tačiau dirbdamas banke jis visais būdais gynė šio ir kitų skandinaviškų bankų valdomų pensijų fondų interesus, nes nuo to priklausė ir jo asmeninė gerovė. Apie senjorų ir valstybės gerovę jis ėmė kalbėti vėliau, ruošdamasis tapti Lietuvos Prezidentu. Viena iš sričių, kurią siūliau pertvarkyti pradėjęs dirbti premjero A. Butkevičiaus patarėju finansų klausimais, buvo būtent antroji pensijų sistemos pakopa. Nepaisant to, kad su Pasaulio Banko ekspertais buvau sutaręs dėl jų pagalbos, niekas iš Vyriausybės nieko daryti nenorėjo. Todėl 2013 metais įvairiuose portaluose publikavau kelis straipsnius, kuriuose išdėstčiau problemų priežastis ir pasiūlymus, kaip jas reikėtų spręsti. Deja, šių sprendimų teko laukti iki pat 2018 metų, kuomet patys to ėmėmės. Kai kurios antrosios pakopos problemos neišspręstos iki šiol. Matyt, jų teks imtis ateityje.

Antroji pensijų sistemos pakopa Lietuvoje – ką renkamės?

2013 m. birželis

Liko du mėnesiai, per kuriuos antrosios pensijų sistemos pakopos (pensijų fondų) dalyviai turėtų apsispręsti, ką toliau daryti. Remiantis praėjusios Seimo kadencijos priimtais įstatymų pakeitimais, galima rinktis vieną iš trijų alternatyvų – 1) likti šioje sistemoje su įstatyme numatytomis „Sodros“ įmokomis į pensijų fondą; 2) likti joje ir dar papildomai mokėti procentą (nuo 2016m. – 2 proc.) savo darbo užmokesčio bei gauti papildomą valstybės subsidiją; 3) grįžti į „Sodrą“.

Apsispręsti turėtų padėti pensijų skaičiuoklė, tačiau ji kelia didelių abejonių, nes yra neišsami ir gali klaidinti. Viešojoje erdvėje vyksta šiočia tokia diskusija, tačiau joje su tendencingais argumentais dominuoja tie, kas gali susimokėti už reklamą – pensijų fondai. Ir sumoka iš tų pačių jiems iš „Sodros“ pervestų įmokų, skirtų pensijoms kaupti. Todėl galbūt čia išdėstytos mintys ir argumentai kam nors padės geriau įvertinti dalyvavimo tokioje sistemoje riziką ir naudą.

Dabartinei pensijų sistemos antrajai pakopai Lietuvoje – jau beveik dešimt metų. Tačiau per visą šį laiką neteko girdėti ar skaityti išsamaus ir sistemingo jos įvertinimo. Kam naudinga joje dalyvauti, o kam – pernelyg rizikinga? Ar Lietuva pajėgi vienu metu mokėti pensijas dabartiniams pensininkams ir iš tų pačių lėšų finansuoti pervedimus į pensijų fondus? Ką apie tokias pensijų sistemas mano pasaulyje pripažinti autoritetai?

Tiesa, Lietuvos bankas prieš maždaug du mėnesius paskelbė studiją, kuri byloja, kad dabartinė antroji pensijų sistemos pakopa yra tinkamas sprendimas didžiajai daliai jos dalyvių ir visai valstybei.

Tačiau to paties banko valdybos pirmininko pavaduotojas ekonomistas R.Kuodis kritiškai vertina šią pakopą ir teigia, kad ji nesprendžia jokių esminių pensijų sistemos, demografinių ar finansinių valstybės problemų.

Maža to, pasak jo, paskelbta pensijų skaičiuoklė yra neišsami, nes joje nėra įvertinti visi su antrąja pakopa susiję kaštai. O juk būtent Lietuvos bankas privalo užtikrinti, kad finansinių paslaugų pardavėjai neklaidintų vartotojų.

Taigi, kuo tikėti?

Manau, verta pasiremti ir pasaulyje pripažintų ekonomistų, tyrusių tokių pensijų pakopų veikimą kitose šalyse, studijomis. Vienas jų – Nobelio ekonomikos premijos laureatas, buvęs Pasaulio banko vyriausiasis ekonomistas J. Stiglitzas. Kuris dar 1999 metais – ketveri metai iki įstatymo Lietuvoje priėmimo! – skaitydamas pranešimą apie pensijų sistemas ir antrąsias jų pakopas Pasaulio banko konferencijoje, nuodugniai apibendrino tokių pakopų veikimą ir suformulavo svarbias išvadas.

Esu tikras, kad jei tik Lietuvos politikai, balsavę už Pensijų kaupimo įstatymą 2003 metais būtų susipažinę su šiomis išvadomis, būtų balsavę kitaip. Tačiau gal dar nevēlu ir dabar įsigilinti į pensijų ekonomikos bei finansų pradžiamokslį?

Pasak J. Stiglitzo, pensijos kaupimo privačiuose fonduose pagrindu – labai sudėtingi ir kompleksiniai (sudėtiniai) finansiniai produktai, susiję su reikšminga rizika ir dideliu neapibrėžtumu tokių produktų turėtojams.

Tai – ne tik investavimo (finansų rinkų) rizika, apie kurią dažniausiai girdime vietinėse diskusijose, tačiau ir anuitetų rizika. Anuitetai – tai finansiniai produktai, kuriuos kaupęs lėšas pensijų fonduose žmogus turės įsigyti, išėjęs į pensiją.

Prieš kelias dienas man paskambino pensijų fondo atstovė ir

paklausė, ar jau apsisprendžiau, ką darysiu su savo antrosios pakopos pensijų kaupimo sutartimi ir ar turiu kokių nors klausimų. Pateikiau jai viso labo du klausimus. Kaip ji siūlo įvertinti infliacijos poveikį anuiteto išmokos perkamajai galiai išėjus į pensiją ir kas bus su šiomis išmokomis, jei bankrutuos anuitetą pardavusi gyvybės draudimo bendrovė?

Bet atsakymų nesulaukiau. Tik komentarą, kad tai – labai gilūs klausimai. Tačiau tai – visiškai natūralūs klausimai, į kuriuos atsakyti turi būti pasirengę visi pensijų fondų pardavėjai.

Tai, kad šių fondų atstovai nelinkę diskutuoti apie anuitetus – sudėtinę antrosios pensijų pakopos produkto dalį – tikriausiai reiškia, kad jie patys nežino atsakymų į šiuos klausimus. Jie paprasčiausiai suinteresuoti surinkti kuo daugiau įmokų į savo fondus, nes nuo to priklauso jų pajamos, atlyginimai ir pelnas. Ir tai – normalu, nes jie – pelno siekiančios įmonės.

Tačiau Lietuvos bankas, prižiūrintis finansinių paslaugų teikimą ir privalantis ginti tokių paslaugų vartotojų teises turėtų žinoti, kad su anuitetais susijusios rizikos realios ir kad jas perkelti milijonui šalies gyventojų – visiškai neleistina.

Tai turėtų suprasti bei įvertinti ir politikai, kurie privalo vykdyti parlamentinę Lietuvos banko priežiūrą bei jausti atsakomybę už antrosios pakopos dalyvius, ypatingai gaunančius nedideles pajamas ir nesuprantančius, kokią riziką jie prisiima. Akivaizdu, kad tokie sudėtingi pensijų produktai negali būti siūlomi visiems šalies dirbantiesiems, kaip kad yra šiuo metu.

Kita J. Stiglitzo išvada – antroji pensijų sistemos pakopa, grįsta kaupimu privačiuose fonduose, yra apipinta įvairiais ekonominiais mitais. Tarp tokių mitų, kurie gajūs ir Lietuvoje – kad ji sprendžia finansines valstybės problemas, kad tai – vienintelė pensijų reformos alternatyva. Pasak J. Stiglitzo, besivystančių ekonomikų šalyse nėra pakankamo pagrindo remtis „nusistovėjusiu mąstymu“, jog privaciai valdoma įmokų į

fondus sistema – geriausias pasirinkimas.

Tarp galimų alternatyvų kurti antrąją pensijų pakopą, J. Stiglitzo manymu, turėtų būti ir gerai sutvarkyti viešųjų finansų pensijų planai. Be to, visiškai nebūtina kaupti lėšas kokiuose nors fonduose. Svarbu, kad pensijų sistema būtų skaidri, subalansuota, o išmokų dydis reikšmingai priklausytų nuo per visą gyvenimą sumokėtų įmokų. Bet „Sodra“ šiuo metu tokiomis savybėmis nepasižymi ir todėl ją būtina pertvarkyti.

Kitas specialistas, tiriantis viešojo sektoriaus vaidmenį ekonomikoje – N. Barras – Tarptautinio valiutos fondo užsakymu atliktoje studijoje (dar 2000 metais – taip pat gerokai iki minėto įstatymo priėmimo) apibendrinęs pensijų sistemų veikimą įvairiose šalyse, suformulavo sąlygas, kurios būtinos vykdyti pensijų reformą kaupimo privačiuose fonduose pagrindu.

Kai kurios iš tų sąlygų – išprususi, finansiškai raštinga visuomenė, finansų rinkų branda ir pakankamas finansinių aktyvų pasirinkimas, efektyvi priežiūros sistema, valstybės institucijų gebėjimas surinkti mokesčius bei užtikrinti makroekonominį stabilumą.

Ką, jūsų manymu, apie finansinį raštingumą liudija faktas, kad, remiantis sociologinių apklausų duomenimis, 40 proc. Lietuvos gyventojų net nežino, ar yra sudarę pensijų kaupimo sutartį? Ar verta jų klausti apie finansų rinkas, akcijų ar obligacijų pajamingumą, jau nekalbant apie anuitetus ir jų riziką? Taigi, matyt, aišku, kad apie pakankamą finansinį raštingumą Lietuvoje kalbėti nėra pagrindo.

Finansų rinkos Lietuvoje jau daug metų pernelyg seklios, jose dominuoja skandinavų bankai, o finansinių aktyvų pasirinkimas – palyginti menkas. Todėl didžioji dalis pensijų fondų dalyvių lėšų investuojama kitose šalyse.

Neretai mums sakoma, kad tai netgi gerai, nes taip neva išskaidoma rizika. Tačiau kita vertus, sukauptos lėšos iškeliauja iš šalies,

didina valstybės priklausomybę nuo tarptautinių finansų rinkų, o vietos pensijų fondų valdytojai dažnai veikia kaip paprasčiausi finansų tarpininkai, nes investicinius sprendimus priima ne jie, o jų kolegos kitose šalyse.

Dėl Lietuvos banko gebėjimų tinkamai prižiūrėti šalies finansų sistemą jau daug metų turiu didelių abejonių. Ši institucija iki šiol nesiryžta ar nepajėgia įvertinti Skandinavijos bankų įtakos sukeliant krizę Lietuvoje ir klaidų bei aplaidumo jų neprižiūrint 2005-2008 metais.

Tuo tarpu jau pusantrų metų Lietuvos bankas prižiūri ne tik visą finansų sistemą, įskaitant pensijų fondus, bet ir privalo ginti finansinių paslaugų vartotojų teises. Tai reiškia – ir maždaug milijono pensijų kaupimo sutarčių savininkų interesus. Tačiau apie kokį interesų gynimą galima kalbėti, jei paskelbta pensijų skaičiuoklė – pagrindinis pensijų fondų pardavėjų instrumentas – kelia didelių abejonių, o sudėtingi pensijų produktai, kaip minėta, siūlomi jų rizikos įvertinti negalintiems gyventojams?

Kad ir ką įvesite į šią skaičiuoklę, visada gausite rezultatą, jog kaupti pensijų fonde apsimoka. Kam tuomet reikalinga tokia skaičiuoklė? Gal vertėjo išleisti kokį nors prezidentės dekretą, kad visiems – net ir esantiems arti pensinio amžiaus žmonėms ir gaunantiems minimalų atlyginimą – verta dalyvauti antrojoje pakopoje? Nebūtų reikėję gaišti laiko kuriant skaičiuoklę, o pensijų fondų atstovai dabar galėtų greičiau įtikinti lietuvius perversi dar daugiau lėšų į jų sąskaitas.

Apie valstybės institucijų (ne)gebėjimą užtikrinti makroekonominį stabilumą geriausiai liudija pastarųjų dešimties metų įvykiai. Nevaldoma paskolų ir nekilnojamojo turto rinkos plėtra 2004-2008 metais ir po to sekęs beveik 15 proc. BVP nuosmukis bei 50 proc. statybų sektoriaus susitraukimas, didžiulis nedarbas, 9,5 proc. biudžeto deficitas ir beveik 30 mlrd. Lt išaugusi valstybės skola 2009-2012 metais. Apie šešėlinės ekonomikos ir kontrabandos mastą taip pat girdime pakankamai dažnai,

todėl gebėjimas surinkti mokesčius taip pat kelia didelių abejonių.

Todėl galima pagrįstai teigti, jog Lietuvoje nei prieš dešimtmetį, nei dabar nėra beveik jokių būtinų sąlygų pensijų reformai, grįstai kaupimu privačiuose fonduose. Nepaisant to, ji čia toliau vyksta.

Ir vyksta beveik dešimtmetį ją finansuojant valstybės pasiskolintais pinigais, kurie didina finansinę ir mokestinę naštą visiems be išimties gyventojams – ir vaikams, ir dabartiniams pensininkams. Valstybės kontrolė du kartus (2005 ir 2008 metais) kritiškai įvertino tokią padėtį, tačiau, matyt, tai mažai kam rūpi.

Jei vis dar trūksta informacijos priimti sprendimui dėl tolesnio dalyvavimo antrojoje pensijų sistemos pakopoje, pabandykite sau atsakyti dar į kelis klausimus:

Ar turėsite iš ko rinktis, kuomet išeisite į pensiją, jei Lietuvoje nebus pakankamai anuitetų pardavėjų? Šiuo metu yra vienas.

Kokia bus jūsų pensija (ir lūkesčiai valstybės atžvilgiu), jei nesukaupsite pakankamos sumos privalomam anuiteto įsigijimui, o sukauptas pensijų fonde lėšas išleisite ar padovanosite?

Ar žinote, kad nusprendę grįžti į „Sodrą“, iki kitų metų pradžios pensijų fonde sukauptus pinigus privalėsite jame palikti? Kaip jie bus valdomi, kokia bus jų vertė bei jūsų pensija, kuomet sulauksite šio garbingo amžiaus?

Ar jus tenkins situacija, jei nuspręsite toliau kaupti, tačiau pensinis amžius bus nuolat didinamas ir negalėsite pasinaudoti sukauptomis lėšomis, nors sutarties sudarymo metu turėjote tokių ketinimų ir teisių?

Ar žinote, kas yra gyvenimo ciklo investavimas ir ar aptarėte tai su savo pensijų fondo valdytoju?

Jei žinote atsakymus į didžiąją dalį šių klausimų ir galite juos pagrįsti, tuomet gal ir esate pasirengę priimti pamatuotą sprendimą dėl

tolesnio dalyvavimo antrojoje pensijų sistemos pakopoje. Jeigu ne, pabandykite šiuos klausimus pateikti savo pensijų fondo atstovui, Lietuvos bankui ir politikams, kurie privalo atstovauti ir ginti jūsų interesus.

Antrąją pakopą reikia ne nacionalizuoti, o privatizuoti

2013 m. spalio

Kai koks nors pensijų fondo atstovas apkaltina mane siekiu nacionalizuoti antrosios pakopos fondus, aš suprantu, koks yra jo tikslas. Taip kuriamas tendencingas išpūdis, kad valdžia nori atimti iš žmonių jų sukauptus fonduose pinigus. Tuomet bet kokie kiti mano arba kolegų Raimondo Kuodžio ar Romo Lazutkos dėstomi faktai, argumentai ar siūlymai – nebesvarbūs, nes visi jie vertinami emociniame nacionalizavimo šmėklos kontekste.

Tokia primityvia ir sena kaip pasaulis emocinio manipuliavimo ir propagandos priemone toks fondo atstovas bando apsaugoti patogų verslo modelį ir nemažas asmenines pajamas. Tokių kaltinimų komentuoti neverta, nes tikslai – akivaizdūs. Tačiau kuomet apie tai, kad siūlau nacionalizuoti antrosios pakopos pensijų sistemą pradeda kalbėti rimti ekonomistai (pvz., Gitanas Nausėda LRT televizijos laidoje „Dėmesio centre“ 2013 m. spalio 10 d.) arba rašyti solidus verslo dienraštis („Verslo žinių“ redakcijos vedamasis straipsnis, 2013 m. spalio 17 d.), darosi keista ir įdomu.

Mano siūlymų, jau ne kartą išdėstytų viešai, esmė yra tokia. Tie antrosios pakopos dalyviai, kurie toliau nori kaupti būsimajai pensijai privačioje sistemoje, turėtų tai daryti iš asmeninių lėšų dabartinėje trečiojoje pakopoje, perkėlę ten visas antrosios pakopos fonduose sukauptas lėšas. Valstybė galbūt galėtų juos skatinti gyventojų pajamų mokesčio lengvata,

jeigu turėtų tam finansinių išteklių. Kiti žmonės galėtų grįžti į „Sodrą“ – taip pat su visais sukauptais pinigais – pilnai atstačius jiems dėl dalyvavimo antrojoje pakopoje sumažėjusią „Sodros“ senatvės pensiją.

Ar tai nors kiek panašu į nacionalizavimą? Ne – nes, pirma, tai – žmogaus pasirinkimas. Nacionalizuojant jo nuomonės neklausama, kaip visi žinome. Nebent vadovaujamas man nesuprantama nacionalizavimo samprata. Antra, atstatyta „Sodros“ pensijos dalis taip pat yra turtas, kuris yra maždaug lygiavertis galimai pensijos daliai iš fonde sukauptų lėšų. Dėl detalių galima diskutuoti, tačiau čia svarbiausia – esmė.

O esmė yra dar ir tai, kad įgyvendinus tokį siūlymą, antroji pensijų sistemos pakopa būtų privatizuota, o ne nacionalizuota, kaip kad bandoma teigti. Antrosios pakopos sistema šiuo metu yra dalinai valstybinė, nes, kaip ir „Sodros“ pensija, finansuojama iš to paties šaltinio, t.y., valstybės. Pasigirstantys argumentai, kad įmokos į „Sodrą“ yra jas mokančiųjų nuosavybė, neįtikina vien dėl tokio fakto, kad negalime laisvai pasirinkti, kaip naudoti visų kitų pervedamų į „Sodrą“ įmokų ar į kitas valstybės sąskaitas sumokėtų mokesčių. Išsamiau tai argumentuoti čia – ne vieta, nors žinau, kad yra manančių ir kitaip.

Kita vertus, kadangi „Sodros“ biudžetas – deficitinis, o jos skola jau viršija metines pajamas, pervedimai į antrosios pakopos pensijų fondus daromi iš naujai finansų rinkose pasiskolintų lėšų. Todėl teigti, kad valstybės mastu vyksta koks nors kaupimas, yra finansinis nesusipratimas. Jeigu skolinatės viename banke ir šiuos pinigus kaip indėlį padedate į kitą – ar tai vadiname kaupimu? Būtent taip šiuo metu su antrąja pakopa elgiasi valstybė. Suprantama, individualūs šios pakopos dalyviai kaupia, tačiau ar tai – vienintelis ir pagrindinis šios sistemos tikslas?

Iš visų diskusijų apie antrąją pakopą, kuriose tenka dalyvauti kelis pastaruosius mėnesius, susidariau įspūdį, kad didžioji dalis fondų atstovų, politikų ir net kai kurie ekonomistai vertina žmonių dalyvavimą pakopoje

lyg šie kauptų paprastą indėlį banke. Kiek sukaups, tiek ir bus gerai. Bus gerai ir tuomet, jeigu sukaupta suma nepasieks lygio, kai anuiteto įsigijimas bus privalomas. Galbūt tokie žmonės ką nors nusipirks, gal sukaupą sumą padovanos anūkams. Tačiau tuomet labai tikėtina, kad reali suminė tokių žmonių senatvės pensija bus mažesnė, nei tų, kurie visai nedalyvavo antrojoje pakopoje. Tokių žmonių, įvertinus dabartinę antrosios pakopos dalyvių pajamų ir amžiaus struktūrą, gali būti keli šimtai tūkstančių. Ir dalis jų ties ranką į tą pačią „Sodrą“ bei balsuos už „gerus ir dosnius“ politikus. O tokios sistemos tikslas turėtų būti mažesnė našta viešiesiems finansams ir didesnės pensijų išmokos visiems jos dalyviams.

Apie pensijų išmokas, arba anuitetus, apskritai mažai kalbama ir rašoma, nors tai – ne mažiau svarbi šio labai sudėtingo ir rizikingo finansinio produkto (įskaitant kaupimą ir prievolę arba kai kuriais atvejais teisę įsigyti anuitetą), kurį Lietuvoje leista įsigyti daugiau kaip milijonui šalies gyventojų, dalis. Tai, ko gero, vienas didžiausių tokios pensijų sistemos dalyvių skaičių pasaulyje, lyginant su dirbančiųjų skaičiumi. Tačiau esu tikras, kad tuo girtis negalima, nes dauguma net negalėtų apibūdinti šio produkto esmės ir rizikos, jau nekalbant apie tokios rizikos valdymo gebėjimus.

Kaip kis anuiteto perkamoji galia pensijos metu ir kas bus, jei bankrutuos ji pardavusi bendrovė? To nežino ne tik didžioji dalis antrosios pakopos dalyvių, bet ir pensijų fondų atstovai, kurie siūlo sudaryti sutartis visiems be išimties gyventojams. Nežino to ir politikai, balsavę už šią liberaliausią ir rizikingiausią pensijų sistemą iš visų įmanomų ir kažkodėl finansuojamą valstybės. Bene labiausiai savo kompetencijos lygiu nustebino Seimo narys Rimantas Dagys. Šis politikas, aktyviai remiantis antrąją pakopą, pasakė, kad „...ši sistema leistų žmonėms sukaupti senatvei paveldimas pensijas“ („Žinių radijo“ laida „Politiko komentaras“, 2013 m. spalio 9d.).

Kas jau kas, o jis tikrai turėtų žinoti, kad fonduose kaupiami pinigai – kurie tikrai yra paveldimi – dar nėra pensija. Pensija šiuo atveju yra anuitetas, kuris įsigijamas už sukauptus pinigus. Jeigu tokie pensijų „anuitetai“ būtų paveldimi, visos juos pardavinėjančios gyvybės draudimo bendrovės bankrutuotų. Taigi ir šis politikas pademonstravo, kad jo supratimas apie antrąją pakopą apsiriboja indėlio banke samprata.

Nobelio ekonomikos premija praėjusią savaitę buvo paskirta lietuvių kilmės ekonomistui Robertui Shilleriui. Jis, šia proga duodamas interviu (www.washingtonpost.com, 2013 m. spalio 15 d.), trumpai pakalbėjo ir kaupiamąją JAV pensijų sistemą, kuri turi panašių bruožų ir panašių problemų, kaip ir mūsų antroji pakopa. Nors, suprantama, ji nėra finansuojama iš JAV valstybės biudžeto, kaip kad padaryta pas mus, ir tai – esminis šių sistemų skirtumas. Lietuvos vadovai, sveikindami šį vieną žinomiausių ir progresyviausių pasaulio ekonomistų, pakvietė jį atvykti į Lietuvą. Būtų tikrai gerai, kad mūsų politikai su juo susitiktų. Galbūt jis sugebėtų juos įtikinti, kad tokia antroji pakopa, kokia šiuo metu veikia Lietuvoje, yra grįsta ekonominėmis ir finansinėmis iliuzijomis ir todėl esminiai pokyčiai joje – būtini.

Kam verta dalyvauti antrojoje pensijų sistemos pakopoje?

2013 m. spalio

Apie antrąją pensijų sistemos pakopą ir su ja susijusius ekonominius bei rizikos aspektus rašiau maždaug prieš tris mėnesius. Kadangi apsisprendimo dėl dalyvavimo joje terminas pratęstas iki lapkričio 30 d., bandysiu pateikti konkretesnes rekomendacijas galimiems šios pakopos dalyviams.

Kad labiau išryškėtų pasirinkimo alternatyvos ir dilemos, pradėkime nuo netipiško pavyzdžio. Tai – hipotetinio užsienio kapitalo banko vyriausiasis ekonomistas. Amžius – maždaug 35 metai. Mėnesio atlyginimas – apie 20 tūkstančių litų neatskaičius mokesčių. Tarkime, kad iki šiol jis jau dalyvavo antrojoje pakopoje. Jam reikia apsispręsti, ar toliau joje dalyvauti ir jeigu taip, kuri dalyvavimo variantą rinktis – su papildomu kaupimu (ir tuo pačiu valstybės subsidija) ar be jo.

Pirmiausiai įvertinkime, kiek sumažėtų šio būsimojo pensininko „Sodros“ senatvės pensija dėl to, kad dalis „Sodros“ įmokų būtų pervesta į pensinį fondą. Tai tarsi turėtų parodyti išymioji pensijų skaičiuoklė, tačiau tokio atlyginimo dydžio kažkodėl ten negalima nustatyti – didžiausias įmanomas pasirinkimas atlyginimų skalėje – 7000 litų. Tačiau atsakymas į šį klausimą ir šiaip labai paprastas – pagal dabar galiojančius įstatymus jo „Sodros“ pensija nesumažėtų nė kiek. Todėl nedalyvauti antrojoje pakopoje jam neapsimoka, nes jis visiškai nerizikuoja „Sodros“ pensijos dydžiu. Tad pirmas sprendimas visiškai paprastas – toliau dalyvauti paprasčiausiai būtina. Būtų kvaila net svarstyti apie grįžimą į „Sodrą“.

Belieka apsispręsti, ar verta papildomai kaupti iš savojo atlyginimo ir gauti valstybės subsidiją. Pagal jau galiojančius įstatymų pakeitimus, jis tuomet privalėtų pervesti papildomus įnašus nuo savo atlyginimo – nuo kitų metų 1 proc., nuo 2016 metų – 2 procentus. Kadangi jo atlyginimas yra toks, kad vienas ar du procentai iš esmės nepakeistų jo pragyvenimo lygio, todėl manau, kad verta tai daryti. Valstybė, skatindama jį papildomai kaupti, jam pervestų analogiško dydžio procentines dalis nuo vidutinio statistinio šalies dirbančiųjų tų metų atlyginimo.

Taigi, nuo kitų metų į banko ekonomisto pensijų fondo sąskaitą kas mėnesį būtų pervedama 400 litų iš „Sodros“ (2 proc. x 20 000 Lt), apytiksliai 23 litai iš valstybės biudžeto (1 proc. x 2253 Lt) ir 200 litų iš jo paties sąskaitos (1 proc. x 20 000 Lt). Nuo 2016 metų šios sumos atitinkamai

būtų 400, 46 litų ir 400 litų. Nuo 2020 metų – 700 litų, 46 ir 400 litų. Paprastumo dėlei darykime prielaidą, kad jo atlyginimas iki pensijos išliks toks pat, statistinis vidutinis – taip pat, o išėjimo į pensiją amžius nebus didinamas – liks 65 metai.

Ignoruokime tai, ką jis sukaupė iki šiol, nes galbūt banko ekonomistu jis dirba ir tokį solidų atlyginimą gauna neseniai. Tokiu atveju per trisdešimt metų „Sodra“ ir valstybės biudžetas jam pervestų maždaug 246 tūkstančius litų. Kas mėnesį vidutiniškai maždaug tiek, kiek gauna nemaža dalis dabartinių pensininkų – apie 680 litų. Pats jis iš savo atlyginimo pervestų beveik dvigubai mažiau – apie 139 tūkstančius.

Jeigu nuspręstų to nedaryti (nekaupytų iš savų pinigų ir negautų papildomos valstybės subsidijos), valstybės jam pervestos lėšos būtų šiek tiek mažesnės – apie 231 tūkst. litų. Kitaip tariant, nei vienu litu nerizikuodamas dėl „Sodros“ pensijos dydžio, toks asmuo į savo asmeninę kaupiamąją pensiją fondo sąskaitą galėtų gauti 64 arba net 100 proc. valstybės lėšų. 64 proc. – jeigu nuspręstų pats prisidėti, 100 proc. – jeigu to nedarytų, o gautų tik nustatyto dydžio įmoką iš „Sodros“. Jam ir vienu ir kitu atveju tai tikrai apsimoka, tačiau kyla pagrįstas klausimas, ar toks jo subsidijavimas, jam pačiam nei kiek nerizikuojant „Sodros“ pensijos dydžiu, apsimoka valstybei ir visiems kitiems jos piliečiams.

Pagal dabar galiojančią tvarką iš „Sodros“ banko ekonomistas gaus apie 2 tūkstančius litų senatvės pensijos. Įsigijęs anuitetą iš pensijų fonde sukaupytų lėšų (tiksliau, iš valstybės pervestų ir galbūt dalies savų įnašų), jis papildomai galėtų tikėtis gauti apie 2–2,5 tūkstančio litų per mėnesį. Iš viso 4–4,5 tūkstančio litų per mėnesį. Kadangi tai sudarytų viso labo apie 30 proc. jo iki pensijos gautų pajamų ir neužtikrintų buvusio pragyvenimo lygio, tam, kad senatvėje nejaustų didelio diskomforto, jis turėtų paieškoti galimybių gauti didesnę pensiją.

Laimei, valstybė ir tuo pasirūpino. Kadangi mūsų ekonomistas

senatvėje nori gyventi oriai ir pasiturinčiai, o ne gauti varganus keturis tūkstančius litų, jis turi galimybę papildomai kaupti trečiosios pakopos pensijų fonde. Jeigu jis ryžtųsi atidėti ateičiai apčiuopiamą sumą – dar po penkis tūkstančius litų per mėnesį, išeidamas į pensiją jis šiame fonde sukauptų tikrai solidžią sumą – daugiau kaip du milijonus litų. Jo trečiosios pakopos mėnesinė pensija tuomet siektų ne mažiau kaip 8–9 tūkst. litų per mėnesį – tai jau tikrai gerai!

Trečiosios pensijų sistemos pakopos dalyviams yra numatyta gyventojų pajamų mokesčio lengvata – galimybė susigrąžinti 15 proc. nuo sumokėtų įmokų į šios pakopos pensijų fondą. Todėl pagal galiojančius įstatymus per metus šis pilietis galėtų susigrąžinti 9 tūkst. litų iš valstybės biudžeto, arba po 750 litų per mėnesį. Per trisdešimt metų susidarytų 270 tūkst. Lt!

Iš viso – kartu su „Sodros“ ir valstybės biudžeto įmokomis į antrosios pakopos pensijų fondą – valstybės „parama“ šiam sąmoningam piliečiui, besirūpinančiam savo senatve, sudarytų apie 516 tūkstančių litų, arba vidutiniškai po 1460 litų per mėnesį – beveik dvi vidutinės senatvės pensijas, kurias gauna dabartiniai pensininkai.

Visa jo pensija tokiu atveju galėtų siekti apie 12–13 tūkst. litų per mėnesį – daugiau nei jo mėnesio pajamos dirbant (apie 10,5 tūkst. Lt, atskaičius mokesčius ir įmokas pensijų kaupimui), iš kurios „Sodros“ pensija galėtų sudaryti viso labo apie 2 tūkstančius litų – tikrai nelabai reikšminga dalis. Belieka palinkėti jam pasinaudoti šiais patarimais. Tačiau ar verta – juk jis pats ekonomistas ir skaičiuoti moka?

Ir dar vienas patarimas tokiam hipotetiniam ekonomistui. Būtų gerai, kad jis neagituotų visų kitų dalyvauti antrojoje pensijų sistemos pakopoje. Nes tokio ekonomisto interesų ir galbūt sąžinės konfliktas – akivaizdus. Jis iš dalyvavimo šioje pakopoje gauna didžiulę finansinę naudą, pats visiškai nerizikuodamas „Sodros“ pensijos dydžiu.

Kitą kartą pasistengsiu pateikti rekomendacijas hipotetiniam vidutinį atlyginimą uždirbančiam šalies gyventojui. Įvertinsime, ar jam lengva priimti sprendimą dėl dalyvavimo antrojoje pensijų sistemos pakopoje. Taip lyg ir turėtų būti, nes jis – mažiau finansiškai ir ekonomiškai išprusęs, o valstybė tokį žmogų turėtų skatinti kaupti senatvei žymiai labiau, nei uždirbantį dvidešimt tūkstančių litų.

Antroji pensijų pakopa – ar sumažėjo galvosūkių?

2013 m. gruodis

Nepaisant daugybės pateiktų faktų ir argumentų, grįstų pensijų ekonomikos ir finansų valdymo principais, Seimas paliko galioti dar praėjusios kadencijos priimtus sprendimus dėl antrosios pensijų sistemos pakopos. Viena vertus, taip lyg ir pademonstruotas sprendimų tęstinumas. Kita vertus, praleista proga nuodugniai įvertinti šią pakopą, išspręsti esmines jos problemas ir priimti kompleksinius sprendimus dėl visos pensijų sistemos ateities. Galbūt įtakos turėjo ir motyvas, kurį neseniai paminėjo prof. R. Lazutka – politikai, nieko nekeisdami, užsitikrino sau pensijų fondų ir už jų stovinčių komercinių bankų palankumą. Be to, tie Seimo nariai, kurie patys dalyvauja antrojoje pakopoje, galimai patiria interesų konfliktą.

Visi kiti antrosios pensijų pakopos dalyviai turėjo pasirinkti vieną iš trijų alternatyvų. Jų visuma buvo naudinga pensijų fondams, tačiau dvi iš šių alternatyvų – įmokų stabdymas ir tolesnis dalyvavimas pakopoje tik su bazine įmoka – nemažai daliai būsimųjų pensininkų buvo nenaudingos.

Nes dėl dalyvavimo antrojoje pakopoje jų pajamos, išėjus į pensiją, gali sumažėti. Nepaisant to, milijonas šalies gyventojų bandė lyginti

šias alternatyvas, o tai reiškia – spręsti sudėtingus rebusus su aibe nežinomųjų – investicijų grąža ir rizika, anuitetų sistemos subtilybės, „Sodros“ ir valstybės ekonomikos ateitis, būsimųjų politikų kompetencija bei jų sprendimai.

Fondams padėjo ir stebuklingoji pensijų skaičiuoklė, kuri visiems kaupiantiesiems žadėjo didesnes pensijas.

Pensijų fondų atstovai skambino ir rašė savo klientams, dėstydami argumentus, labiausiai palankius patiems fondams, o ne būsimiesiems pensininkams. Ir tai logiška, nes jie rūpinasi savo verslu ir atlyginimais. Kuo daugiau pinigų fonduose, tuo didesnės jų pajamos.

Viešojoje erdvėje apie antrąją pakopą vyko keista diskusija, nes neretai alternatyvi nuomonė ar siūlymai buvo iškreiptai pateikiami kaip siekis ją sužlugdyti. Tačiau bent jau aš pats šią pakopą siūliau ne uždaryti ar nacionalizuoti, o atvirkščiai – ją racionaliai pertvarkyti ir privatizuoti. Mat šiuo metu ji yra iš dalies valstybinė, nes, kaip ir „Sodros“ sistema, yra finansuojama iš viešųjų finansų išteklių.

Per praėjusį dešimtmetį įvyko esminiai analogiškų pensijų pakopų, finansuojamų iš viešųjų finansų, pokyčiai pasaulyje. Čilė, Argentina, Vengrija, o pastaruoju metu ir Lenkija peržiūrėjo tokių sistemų veikimą, jų teikiamą naudą šalies gyventojams bei poveikį valstybės finansams. Ir priėmė atitinkamus sprendimus, kurių tikrai nesiūliau mechaniškai kopijuoti Lietuvoje.

Pasikeitė ir pozicija Pasaulio banko, kurio 1994 metais suformuluotomis rekomendacijomis kurti tokios rūšies antrosios pakopos pensijų sistemas rėmėsi daugelis Lotynų Amerikos ir Vidurio bei Rytų Europos šalių, tarp jų ir Lietuva.

Pasaulio banko ekspertai buvo pakviesti ir jie sutiko atvykti į Lietuvą, kad iki šių metų pabaigos nešališkai įvertintų antrąją Lietuvos pensijų sistemos pakopą bei naujausias jos modifikacijas ir betarpiškai

perduotų naujausią tarptautinę patirtį.

Atrodė, kad tokiai studijai pritaria visos suinteresuotos valstybės institucijos. Neprieštaravo tam ir privatus sektorius. Investuotojų forumas savo iniciatyva netgi atsiuntė tokią studiją palaikančią raštą Vyriausybei, pabrėždamas, kad tarptautiniai ekspertai galėtų objektyviai įvertinti antrąją pakopą ir padėtų valstybės institucijų atstovams pagilinti kompetenciją apie pensijų ekonomiką.

Su Pasaulio banko ekspertais buvo suderintos studijos sritys ir klausimai, terminai bei finansinės sąlygos. Tačiau, kai reikėjo rasti nedidelę pinigų sumą, pasirodė, kad iš tikrųjų šios studijos valstybėje niekam nereikia. Labiausiai nustebino tiesiogiai už šią sritį atsakinga socialinės apsaugos ir darbo ministrė, pareiškusi, kad ji abejoja tokios studijos pridėtine verte.

Ką gi, matyt, ministrė gali apsieiti be šios neva menkavertės Pasaulio banko studijos ir jos ekspertų išvalgų apie mūsų bei kitų šalių pensijų sistemas. Nes Socialinės apsaugos ir darbo ministerija jau senokai rengiasi užsakyti didžiulį darbą vietiniams mokslininkams dėl Lietuvos socialinio modelio sukūrimo, kurio kaina – keli milijonai litų!

Matyt, manoma, kad tokios studijos pridėtinė vertė prilygs išleistiems pinigams. Pažiūrėsime, kaip, įgyvendinus modelio kūrėjų rekomendacijas, pasikeis Lietuvos žmonių gyvenimas ir ar padidės pensijos.

Tačiau kadangi šis milijonus kainuosiantis darbas neapims antrosios pensijų sistemos pakopos temų ir problemų, su jomis – nemokamai – siūlau susipažinti ministrei ir jos kolegoms.

Tikiuosi, kad tai sudomins ir kitus politikus, nes jie atsakingi už viešųjų finansų būklę ir – bent iš dalies – už dabartinių bei būsimųjų pensininkų gerovę.

1. Kyla pagrįstų abejonių, ar pensijos kaupiamuoju pagrindu, ypač jei jos finansuojamos iš viešųjų finansų išteklių, apskritai sprendžia

kokias nors kertines valstybių ekonomines, demografines ar viešųjų finansų problemas.

Taip vis dar teigia antrosios pakopos Lietuvoje rėmėjai, kurie paprastai yra suinteresuoti didesnio klientų skaičiaus pritraukimu. Tačiau žymių pasaulio ekonomistų studijose jau senokai įrodyta, kad esminiai veiksniai, lemiantys pensijų dydžius ir pensijų sistemų patvarumą valstybėse, didžiaja dalimi nėra susiję su pensijų sistemų sąranga, nors tai taip pat yra svarbu.

Šie veiksniai – šalies ekonomikos konkurencingumas, dirbančiųjų pajamų lygis, dirbančiųjų ir pensininkų santykis ir jo kitimo tendencijos, mokesčių administravimo (surinkimo) efektyvumas ir pan. Į tai pirmiausiai ir turėtų būti nukreiptos valstybės institucijų bei politikų pastangos.

2. Siekiant sukurti efektyvią pensijų sistemą, veikiančią kaupimu privačiame sektoriuje pagrindu, valstybėje turi būti subrendusios atitinkamos sąlygos – susiformavęs valstybės institucijų gebėjimas užtikrinti finansinį ir makroekonominį šalies stabilumą, administraciniai pajėgumai surinkti nustatytus mokesčius, išplėtotos vietinės finansų rinkos, pasiektas pakankamas visuomenės finansinio raštingumo lygis, sukurta efektyvi ir kompetentinga finansų sistemos priežiūros bei finansinių paslaugų vartotojų teisių gynimo sistema.

Kadangi galima pagrįstai teigti, kad Lietuvoje didžiosios dalies šių sąlygų nėra, vargu, ar galima tikėtis efektyviai ir patvariai veikiančios antrosios pensijų sistemos pakopos.

3. Individualios pensijos kaupimo privačiame sektoriuje pagrindu (Lietuvoje – antroji ir trečioji pensijų sistemos pakopos) – labai sudėtingi ir rizikingi finansiniai produktai. Jie susiję su ilgalaikiu neapibrėžtumu ir rizika tiek kaupimo, tiek pensijų išmokų (anuitetų) etape, kurią sąmoningai ir pamatuotai turi įvertinti bei priimti pensijų sistemos dalyviai.

Leisti siūlyti tokius produktus visiems gyventojams, neįvertinant

nei jų pajamų, nei amžiaus, nei finansinio išprusimo, kaip kad šiuo metu yra Lietuvoje antrosios pakopos atveju, iš politikų pusės yra neapdairu ir trumparegiška. Todėl netiesiogiai visą riziką dėl antrosios pakopos dalyvių pensijų prisiima valstybės institucijos ir politikai.

4. Vyraujanti daugelio pasaulio ekspertų išvada apie kaupiamųjų pensijų sistemų naudą jos dalyviams, atsiribojant nuo kitų čia minimų jos aspektų yra tokia – kaupiti reikia bent tris dešimtmečius, o įmokos dydis, lyginant su darbo užmokesčiu, turi būti bent 8 procentai. Tik tokiu atveju būsimasis pensininkas gali tikėtis apčiuopiamo anuiteto – pensijų išmokos. Suprantama, ir pats atlyginimas turi būti žymiai didesnis nei minimalus ar net vidutinis darbo užmokestis Lietuvoje. Akivaizdu, kad mūsų šalyje antroji pakopa sukurta ir toliau modifikuojama ignoruojant šią esminę išvadą.

5. Dėl jau paminėtų, o taip pat ir dėl kitų priežasčių, susijusių su anuitetų įsigijimo reglamentavimo ypatumais Lietuvoje (anuitetą galima įsigyti tik sukaupus minimalią reikalaujamą sumą, anuiteto galima neišsigyti, jei sukaupta suma nepasiekia tam tikro reikalaujamo lygio, kita vertus, net ir sukaupus tokią sumą, anuiteto įsigyti nebūtina, jei sukaupta suma lieka pensijų fonde – ji tuomet gali būti paveldima), dabartinė antroji pakopa nemaža dalimi veikia ne kaip pensijų, o kaip paprasčiausia finansinių išteklių kaupimo sistema. Tokią kaupimo sistemą finansuoja „Sodra“, o per ją – visi mokesčių mokėtojai, įskaitant ir dabartinius pensininkus.

6. Atskiroms gyventojų grupėms, net ir gaunančioms mažas pajamas, toks kaupimas taip pat gali atrodyti patrauklus. Manoma, kad verta „išsigryninti“ bent keliolika tūkstančių litų sumokėtų įmokų iš „bankrutuojančios Sodros“. Tačiau toks požiūris turi mažai ką bendro su būsima tokių sistemos dalyvių pensija, o visos valstybės mastu tai – neatsakinga ir rizikinga.

Todėl būtina kompleksiskai ir objektyviai įvertinti, ar tokia

sistema ir naujausi jos pakeitimai leis pasiekti deklaruojamų tikslų – didesnes pensijas šios sistemos dalyviams ir mažesnę našą valstybės viešiesiems finansams. Rezultatai, įvertinus realią tokios sistemos dalyvių pajamų ir amžiaus struktūrą bei jų sukauptas lėšas, čia paminėtus anuitetų ypatumus ir visus ilgalaikius su tokia sistema susijusius kaštus, gali būti priešingi.

Antrosios pakopos dalyviai, kurių suminė pensija dėl dalyvavimo joje bus mažesnė, tikėtis socialinių išmokų iš valstybės ir reikalaus to iš renkamų politikų. Tokių žmonių, dalyvavusių pensijų kaupime, kurie gaus mažesnes pensijas, palyginus su tais, kurie nedalyvavo, ateityje gali būti šimtai tūkstančių.

7. Iki šiol nėra įvertintos ir nėra numatytos priemonės dėl infliacijos ir anuitetų (pensijų išmokų) pardavėjų bankroto rizikos valdymo bei kiti su pensijų anuitetais susiję veiksniai – pvz. anuitetų dydžio skirtumai, priklausomai nuo kolektyvinio ar asmeninio anuitetų išigijimo būdo. Šie skirtumai gali turėti esminės įtakos pensijų išmokos dydžiui. Pastaroji aplinkybė yra aptarta Pasaulio banko studijose ir rekomendacijose kai kurioms valstybėms.

8. Lietuvoje nevisiškai įdiegtas Pasaulio banko ekspertų jau prieš kelerius metus Lietuvai ir kitoms valstybėms rekomenduotas gyvenimo ciklo investavimo principas, kad būtų sumažinta finansinių nuostolių rizika kaupimo etape, ypač artėjant pensiniam amžiui.

9. Kyla pagrįsta abejonė, ar logiškas ir socialiai teisingas Seimo sprendimas stabdančiųjų įmokas į antrosios pakopos pensijų fondus gyventojų atžvilgiu. Dėl dalyvavimo pensijų kaupime sumažėjus jų „Sodros“ senatvės pensijos papildomai daliai, gyventojų sukaupti pinigai liks fonduose iki pat išėjimo į pensiją.

Nebuvo tinkamai įvertinta galimos mažesnės tokių asmenų suminės senatvės pensijos tikimybė, susijusi su sukauptų pinigų

nuvertėjimo (dėl nepakankamo gyventojų dėmesio fonduose likusių lėšų investicijų valdymui ir infliacijos bei administracinių atskaitymų įtakos) bei pensijų anuiteto neįsigijimo galimybe.

Todėl turėjo būti sudaryta galimybė gyventojams, nusprendusiems stabdyti įmokų mokėjimą į pensijų fondus, susigrąžinti sukauptus juose pinigus į „Sodrą“, visiškai atstatant „Sodros“ senatvės pensijos praradimus.

Tikėtina, kad jeigu tokia galimybė būtų numatyta, grįžtančiųjų į „Sodrą“ gyventojų skaičius būtų buvęs didesnis.

10. Nesutvarkius „Sodros“ pensijų sistemos, neįmanoma priimti tinkamų ilgalaikių sprendimų dėl tolesnės antrosios pakopos veiklos, dalyvavimo joje tikslingumo ir naudos valstybei. Pertvarkius „Sodrą“ – labiau susiejus jos pensijų įmokas ir išmokas bei jas subalansavus, perkėlus pagrindinę pensiją ir skolą į valstybės biudžetą – padidėtų tiek pasitikėjimas „Sodra“, tiek paskatos joje dalyvauti. Labai tikėtina, kad tuomet keistųsi ir gyventojų požiūris į ją bei jų sprendimai dėl dalyvavimo antrojoje pakopoje. Kita vertus, kadangi „Sodros“ pensijų sistema turėtų būti finansiškai subalansuota, aštriai iškiltų antrosios pakopos finansavimo šaltinio problema.

Valstybė finansuoja antrąją pensijų pakopą iš viešųjų finansinių išteklių ir per visą praėjusį dešimtmetį nesugebėjo numatyti ilgalaikio šios pakopos finansavimo šaltinio. Valstybės kontrolė jau bent du kartus (2005 ir 2008 metais) tai nurodė savo ataskaitose ir rekomendacijose Vyriausybei.

Laikinas „Sodros“ dotavimas iš valstybės biudžeto pastaraisiais metais, o nuo kitų metų planuojamas įmokų mokėjimo į pensijų fondus naštos perkėlimas „Sodrai“ įrodo, kad ši problema iki šiol neišspręsta. Įmokos į antrąją pakopą toliau didins „Sodros“ skolą ir ribos galimybes didinti kitas išmokas, ypatingai senatvės pensijas, kurių perkamoji galia per pastaruosius penkerius metus sumažėjo apie 15 procentų.

Bendros „Sodros“ ir valstybės biudžeto įmokos į pensijų fondus ateityje nuolat didės – nuo maždaug 550 mln. Lt 2014 metais iki daugiau kaip milijardo litų 2020 metais.

Papildomos įmokos į pensijų fondus iš valstybės biudžeto, kurios numatytos nuo kitų metų, taip pat reikš, kad mažės šio biudžeto asignavimai kitiems poreikiams, arba turės didėti mokesčiai visiems šalies gyventojams.

Dėl visų aukščiau išvardytų priežasčių yra pagrindo teigti, kad antroji pensijų sistemos pakopa Lietuvoje gali būti finansiškai ir struktūriškai nepatvari. Jos dalyviai negali būti tikri, kad valstybė sugebės vykdyti visus atitinkamuose įstatymuose priimtus savo finansinius įsipareigojimus. To pavyzdys – pastaraisiais metais sumažinti įmokų į pensijų fondus dydžiai ir beveik tris kartus išaugusi valstybės skola. Šalies ekonomikos ir viešųjų finansų būklė ateityje gali ne tik gerėti, bet ir vėl imti blogėti. Be to, būtina tinkamai ir atsakingai įvertinti visus prioritetus bei finansinius įsipareigojimus kitoms gyventojų grupėms.

Įvertinti visas paminėtas problemas ir jas spręsti privalo valstybės institucijos. Antrosios pensijų sistemos pakopos dalyviai, ypačiai vyresnio amžiaus ir gaunantys mažesnes pajamas, buvo priversti rinktis tarp alternatyvų, kurioms įvertinti jie neturi tinkamos kompetencijos ir patirties.

Tuo metu tie, kurie gauna didelį darbo užmokestį (kelis kartus viršijantį vidutinį statistinį), naudojami antrąja pakopa kaip „Sodros“ išmokų lubų apėjimo mechanizmu ir lengvai pasirinko tolesnį kaupimą. Jų „Sodros“ senatvės pensija dėl to nei kiek nesumažės.

Tarp tokių antrosios pakopos dalyvių yra ir nemaža dalis politikų. Jie galimai patiria interesų konfliktą ir turėtų į tai atsižvelgti, vertindami antrosios pakopos naudą bei kaštus visiems šalies piliečiams.

Dėl visų aukščiau išvardintų aplinkybių politikams buvo siūlomos dvi sprendimo dėl tolesnio antrosios pakopos veikimo Lietuvoje alternatyvos:

Stabdyti visas tiesiogines valstybės viešųjų finansų įmokas į antrosios pakopos pensijų fondus, sudarant galimybes antrosios pakopos dalyviams: a) pasilikti visas sukaupias lėšas fonduose ir toliau kaupti iš asmeninių lėšų, numatant atitinkamas mokesčių lengvatas; arba b) grįžti į „Sodrą“ – taip pat su visomis sukaupiomis lėšomis, atstatant sumažėjusias dėl dalyvavimo antrojoje pakopoje „Sodros“ senatvės pensijas. Techninės ir teisinės tokio sprendimo įgyvendinimo detalės bei terminai galėjo būti aptarti papildomai.

Tol, kol nebus įvertinti ir priimti sprendimai dėl aukščiau išvardintų antrosios pakopos problemų, siūlau:

- 2014 metais į antrosios pakopos pensijų fondų dalyvių sąskaitas pervesti 2 procentus jų darbo užmokesčio iš „Sodros“, taip, kaip numatyta „Sodros“ biudžete, ir atidėti papildomo asmeninio kaupimo bei skatinimo iš valstybės biudžeto įmokų pervedimą iki vėlesnio laikotarpio.

- Nuo 2014 metų sausio 1 d. laikinai sustabdyti naujų pensijų kaupimo antrojoje pakopoje sutarčių sudarymą arba atidėti sudarytų sutarčių įsigaliojimą iki 2015 metų.

- Atlikus rimtą analizę ir pasitvirtinus modelio „2+1+1“ tikslingumui, jį įgyvendinti, kompensuojant 2014 metais neįmokėtas įmokas bei atnaujinti naujų sutarčių sudarymą.

- Tam, kad priimti sprendimai būtų ilgalaukiai, tinkamai subalansuoti ir patvarūs, dėl esamos Lietuvos pensijų sistemos antrosios pakopos veikimo principų ir modelio konsultuotis su Pasaulio banko, Europos Komisijos ir vietos pensijų ekspertais bei ekonomistais. Jie nedalyvavo arba per menkai dalyvavo ankstesnėse diskusijose.

Sprendimus dėl antrosios pakopos buvo siūloma priimti dar iki kitų metų valstybės ir „Sodros“ biudžetų įstatymų tvirtinimo Seime. Nes nuo kitų metų pradžios, pradėjus mokėti įmokas į antrąją pakopą iš trijų skirtingų šaltinių („Sodros“, valstybės biudžeto ir paties dalyvio lėšų), bet

kokie esminiai šios pakopos koregavimai bus žymiai sudėtingesni.

Lygiagrečiai buvo siūloma spartinti „Sodros“ senatvės pensijų sistemos pertvarką bei skatinti profesinių (kolektyvinių) pensijų atsiradimą šalyje. Visa tai būtų leidę Lietuvoje sukurti logišką, subalansuotą ir patvarią pensijų sistemą, kuri būtų grįsta pensijų ekonomikos principais ir geriausia pasauline praktika.

Dirbau valstybei o ne Butkevičiui, todėl ir atsisveikinome

Neapsikentęs to, kad nebuvo nieko daroma sprendžiant „Sodros“ problemas ir buvo nuolat pažeidžiami jos veiklą reglamentuojantys įstatymai, portale vz.lt publikavau dar vieną straipsnį. Jam pasirodžius sulaukiau premjero A. Butkevičiaus skambučio ir kaltinimo, o gal ir raginimo: „gana!“. Supratau, kad netrukus būsiu atleistas iš patarėjo pareigų, tačiau, nesulaukęs jokių jo žingsnių, parašiau prašymą išeiti iš darbo savo noru. Kitą dieną, 2015 m. sausio pirmąją, Lietuva pasitiko būdama euro zonos nare, tačiau „Sodra“ ir senjorai turėjo laukti dar bent dvejus metus, kol, laimėję Seimo rinkimus, išsprendėme daug metų ignoruotas problemas. Pasitraukęs iš premjero patarėjo pareigų daviau interviu žurnalui „Veidas“ ir išdėsciau, kodėl su juo teko atsisveikinti. Dar po metų publikavau jam skirtus retorinius klausimus ir netikėtai sulaukiau jo viešų ir gana keistų atsakymų. Na, o po 2016-ųjų metų Seimo rinkimų, pradėjus dirbti Seimo Biudžeto ir finansų komiteto pirmininku, A. Butkevičius tapo mano pavaduotoju. Kai kas pasakytų, kad tai – likimo ironija...

Kas apgins prievartaujamą „Sodra“?

2014 m. gruodis

Praėjusią savaitę Seime buvo patvirtintas 2015 metų Valstybinio socialinio draudimo fondo (toliau – „Sodra“) biudžetas. Jame numatyta, kad kitais metais bus didinamos senatvės pensijos ir kitos socialinio draudimo išmokos. Visa tai būtų gerai – pensijos ir išmokos nėra didelės – tačiau yra dvi rimtos problemos. „Sodroje“ šiam pensijų ir išmokų didinimui nėra sukaupta jokių rezervų. Atvirksčiai, yra sukaupta nepakeliama skola. Be to, tokie sprendimai šiurkščiai pažeidžia „Sodros“ veiklą reglamentuojančius įstatymus.

Nuo 2008 metų „Sodros“ biudžetas yra deficitinis ir tai lėmė, kad jos skola priartėjo prie milžiniškos 12 mlrd. litų dydžio sumos. Tai daugiau, nei metinės „Sodros“ biudžeto pajamos ir tokios skolos ji niekada nepajėgs gražinti. Minėti sprendimai keliais šimtais milijonų litų didins jos biudžeto deficitą, tuo pačiu ir skolą.

Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymo 8 straipsnio 2 dalyje rašoma apie „Sodros“ grynąjį turtą (paprastai tariant – rezervą) ir kad jo dalis – sukauptas rezultatas – skirta palaikyti „Sodros“ pajėgumą vykdyti teisės aktų nustatytus „Sodros“ įsipareigojimus apdraustiesiems, didinti socialinio draudimo išmokas ir dengti laikiną pajamų trūkumą.

Apie tai, kad grynasis „Sodros“ turtas, arba rezervas gali būti neigiamas (kaip kad yra dabar – jau minėti beveik 12 mlrd. litų) ir kaip tokiu atveju elgtis, šiame įstatyme nėra rašoma. Matyt, įstatymo kūrėjai nenumatė, kad taip gali būti. Tačiau, kaip jau žinome, yra. Todėl vien tai – ne tik didžiulė finansinė, bet ir teisinė problema bei kolizija.

Kito – Valstybinio socialinio draudimo – įstatymo 20 straipsnio

pirmojoje dalyje skaitome, kad „asignavimai iš valstybės biudžeto skiriami, kai dėl Seimo ar Vyriausybės priimtų teisės aktų padidėja kurios nors socialinio draudimo rūšies išlaidos arba sumažėja pajamos, o socialinio draudimo įmokų tarifai šiai socialinio draudimo rūšiai nekeičiami arba keičiami nepakankamu dydžiu.“

Taigi viskas lyg ir aišku – jokių rezervų „Sodroje“ didinti išmokoms nėra, tik didžiulės skolos. O jeigu priimami sprendimai didinti išmokas nepadengiami atitinkamu įmokų tarifo padidiniu, turi būti skiriami asignavimai iš Valstybės biudžeto. Ne paskolos, kaip kad yra dabar, o lėšos, kuriomis turi būti kompensuojamos dėl priimtų sprendimų išaugusios išlaidos. Argi ne akivaizdu, kad tai, kas vyksta dabar, yra grubus įstatymo pažeidimas ir „Sodros“, kaip sistemos diskreditavimas?

Tokie sprendimai dėl „Sodros“ finansų priimami jau ne pirmą kartą. Panašiai buvo elgiamasi ir 2008 metais. Be to, dėl nežinomų priežasčių nuo šių metų buvo atšaukti valstybės biudžeto asignavimai „Sodrai“, skirti kompensuoti įmokoms į antros pensijų sistemos pakopos fondus. Deja, taip bus ir kitais metais.

Taigi skolose paskendusi „Sodra“ ir toliau finansiškai prievartaujama, verčiama mokėti niekuo nepadengtas padidintas išmokas, iš einamųjų pensijoms skirtų įmokų finansuoti pervedimus į pensijų fondus ir dar mokėti šimtus milijonų litų per metus siekiančias palūkanas.

Kadangi didžioji dalis skolos yra paskolos iš valstybės biudžeto, „Sodra“, kaip socialinio draudimo sistema, yra paversta valstybės biudžeto įkaite bei išlaikytine. Gal taip suprantamas „Sodros“ valdymas? Tačiau kam tuomet reikalingi minėti įstatymai?

Ir kam reikalinga visa „Sodra“, kaip atskira draudimo sistema? Kaip galima ja pasitikėti, jei priimami sprendimai yra finansiškai nepagrįsti ir neteisėti? O juk „Sodra“ raginami pasitikėti daugiau kaip milijonas išmokų gavėjų ir beveik pusantro milijono socialinio draudimo įmokų

mokėtojų, kurie ateityje taip pat tikisi gauti išmokas. Galbūt reikia prijungti „Sodra“ prie valstybės biudžeto ir baigti vaidinti, kad tai atskira ir stabili draudimo sistema? Nes kaip savarankiška sistema ji jau senokai yra neveiksni ir nemoki.

Tad kas apgins taip prievartaujamą „Sodra“ ir tuo pačiu visus nuo jos priklausomus šalies piliečius? Socialinės apsaugos ir darbo ministrė, „Sodros“ taryba, pensininkų organizacijos, Valstybės kontrolė, o gal Prezidentūra? Kol kas sutelktų „Sodros“ gynėjų gretų nesimato. Pasigirsta tik pavieniai balsai, tačiau tai – balsai teisinio ir finansinio nihilizmo tyruose.

Tiesa, kartais sakoma, kad tokia „Sodros“ padėtis nekelia jokių problemų. Neva ji yra valstybės viešųjų finansų dalis ir nesvarbu, kur ta skola yra – „Sodroje“, ar valstybės biudžete. Jeigu taip, tuomet kodėl skolos nekaupiti valstybės biudžete? Valstybės mastu skolos dydis liktų toks pat, valstybė gali skolintis finansų rinkose, turi iš ko mokėti palūkanas, o esant reikalui, gali didinti mokesčius. „Sodra“ viso to daryti nepajėgi, ypač su dabartine skola. Niekas be valstybės garantijos jai neskolins.

Kai kurie rimti žmonės dar bando argumentuoti, kad jei „Sodra“ neturėtų skolos, politikams atrodytų, kad pinigų joje yra ir išmokas galima būtų didinti dar daugiau. Tačiau, jei būtų laikomasi jau minėtų įstatymų, to daryti paprasčiausiai nebūtų įmanoma. Tačiau, pasirodo, įmanoma. Nepaisant nei didžiulės „Sodros“ skolos, nei galiojančių įstatymų.

Priimant tokius sprendimus, „Sodra“ toliau stumiama į neapibrėžtumo ir nihilizmo liūną. Kelią iš jo kol kas dar galima rasti. Tereikia sutvarkyti „Sodros“ senatvės pensijų sistemą, kaip kad yra normaliose pasaulio valstybėse. Būtina perkelti visą skolą iš „Sodros“ į valstybės biudžetą, o visas kitas išmokas, daromas iš „Sodros“ sistemos, padengti atitinkamomis įmokomis arba jas tinkamai finansuoti iš valstybės biudžeto. Taip, kaip numatyta dabartiniuose įstatymuose. Taigi, tereikia jų laikytis. Neatrodo, kad tai labai sudėtingas uždavinys.

Be to, būtina iš esmės sustiprinti „Sodros“ tarybą ir jos įgaliojimus. Joje turi dominuoti ekspertai, o iš patariamąjo ir formalaus organo, kaip kad yra dabar, ji turi tapti stipri, kompetentinga ir už „Sodros“ biudžetą bei jos ilgalaikį stabilumą atsakinga institucija. Tai, ko gero, yra didžiausia kliūtis pakeliui iš minėto liūno.

Nes, viena vertus, Lietuvoje yra nedaug žmonių, kurie supranta, kas yra moderni ir patvari socialinio draudimo sistema. Kita vertus, šią tarybą formuoja patys politikai, kurie nelinkę paisyti nei ekspertų nuomonės, nei savo priimtų įstatymų. Jiems geriau taip, kaip yra dabar – paklusni bei neveiksni „Sodros“ taryba ir laisvė priimti finansiškai bei teisiškai nepagrįstus sprendimus, už kuriuos nereikia atsakyti.

Interviu žurnalui „Veidas“

2015 m. sausis

VEIDAS: Jūsų atsistatydinimo ar atstatydinimo, kaip sako premjeras Algirdas Butkevičius, reikėjo laukti. Buvote netipiškas patarėjas: aktyvus, savarankiškas, turintis savo nuomonę ir nebijantis jos viešai išsakyti. Tokie valdžiai nereikalingi?

S.J.: Manau, kad tokie patarėjai valdžiai labiau trukdo, nei padeda. Iš pradžių atrodė, kad ir premjeras pritaria mano pasiūlymams ir dėl antros pakopos pensijų sistemos reformos, ir mokesčių ar komercinių bankų klausimais. Bet kuo toliau, tuo labiau buvo matyti, kad mano, kaip profesionalo, kompetencijos nereikia. Labiau reikia politinio palaikymo, palaikymo viešojoje erdvėje, o ne konkrečių sprendimų ir tuo labiau reformų. Nes reformos yra sudėtingi, gilūs ir rizikingi procesai, dažnai kažkas dėl to lieka nepatenkintas. Tačiau ilgainiui reformos yra neišvengiamos, nes valstybė veikti gali tik sutvarkyta ir gerai valdoma. Visi

finansiniai, socialiai procesai turi būti vertinami, analizuojami, stebimi ir dėl jų priimami atitinkami sprendimai.

Deja, ši koalicija tuo nepasižymi. Ji neturi valstybės vizijos, neįsivaizduoja, kas bus po penkerių ar penkiolikos metų ir bando išgyventi prisiderindama prie rinkėjų lūkesčių, prie vienas kito įgeidžių. Butaforinio patarėjo ar propagandinio sraigto vaidmuo manęs netenkino. Dirbau valstybei, o ne Butkevičiui, todėl ir atsisveikinome.

VEIDAS: Darbą pradėjote nuo esminių dalykų – mokesčių sistemos reformos. Kokios ligos kamuoja mūsų finansų sistemą?

S.J.: Mokesčių sistemos reforma nebuvo mano iniciatyva. Tai buvo premjero pageidavimas, išsakytas, beje, viešai, dar prieš susitinkant su manimi aptarti, ko jis tikisi iš mokesčių sistemos peržiūros. Aš subūriau, mano vertinimu, geriausių Lietuvoje ekspertų grupę, mes pradėjome vertinti mokesčių sistemą ir siūlyti tam tikrus sisteminius pokyčius. Tačiau jokia mokesčių sistema neveiks, jei nebus mokesčių mokėtojų pasitikėjimo institucijomis, kurios prižiūri, administruoja ir naudoja mokesčių mokėtojų pinigus. Kaip vienoje ekonomikos konferencijoje yra pasakęs Danijos ekonomistas Mortenas Hansenas, Danijoje mokesčiai yra vieni didžiausių pasaulyje, tačiau mokesčių mokėtojų – tiek verslo, tiek gyventojų – pasitikėjimas valdžios institucijomis yra antras pagal pasitikėjimo reitingą pasaulyje.

Mūsų mokesčių sistema pasižymi tuo, kad jau dvidešimt penkerius metus (bent jau Europoje tai savotiškas rekordas) mes gyvename nuolatinio deficito sąlygomis, tačiau turime begalę išlygų ir lengvatų. Pavyzdžiui, šiemet įsigaliojusi pridėtinės vertės mokesčio lengvata viešbučiams yra visiškai nelogiška. Nes pati lengvata nieko neduos ir jokių turistų srautų nepritrauks. Tam pirmiausia reikia šalies pasiekiamumo, infrastruktūros ir kitų kompleksinių sprendimų. Mokesčių darbo grupė nebuvo prieš lengvatą apskritai, tačiau pasisakė, kad pirmiausia turi būti

sukurta reikiama aplinka, priimti reikalingi sprendimai, tuomet galima įvesti ir mokesčių lengvatą. Dabar ji yra perteklinė.

Kitas pavyzdys – gyventojų pajamų mokesčio lengvata gyvybės draudimui, kuris yra iš esmės tapęs kaupimo fondų verslu. Pernai investicinio gyvybės draudimo pajamos paaugo beveik 20 proc. Atitinkamai didės ir gyventojams kaip lengvata grąžinama dalis. Deficitinio biudžeto sąlygomis tai yra totalus absurdas. Bankuose palūkanos už indėlius yra arti nulio, todėl akivaizdu, kad apsimoka užsūmti tokiu neva draudimu, o iš tiesų investavimu, susigražinant mokesčio lengvatą.

Dar 2010 m. Tarptautinis valiutos fondas yra įvertinęs Lietuvos mokesčių sistemą ir šią lengvatą apibūdinęs kaip socialiai neteisingą mokesčių lengvatą, kurios reikėtų atsisakyti. Tačiau socialdemokratų Vyriausybė nesugeba net to padaryti, ką jau kalbėti apie sisteminę mokesčių reformą. Nėra nei kompetencijos, nei valios.

VEIDAS: Jūsų vadovaujama darbo grupė iš tiesų siūlė pradėti sisteminę mokesčių reformą: didinti neapmokestinamųjų pajamų dydį, bazinę pensiją perkelti į valstybės biudžetą, privalomojo sveikatos draudimo įmoką prijungti prie gyventojų pajamų mokesčio.

S.J.: Reformuoti „Sodrą“ būtina, ir tai akivaizdžiausiai rodo šių metų „Sodros“ biudžetas, sudarytas šiurkščiausiai pažeidžiant įstatymą. „Sodros“ išmokos – pensijos, ligos ir motinystės išmokos padidintos ne tik neturint tam rezervo, bet turint apie 3,4 mlrd. eurų skolą, kuri viršija metinį „Sodros“ pajamų biudžetą. Didesnės krizės nei dabar „Sodra“ dar nėra patyrusi. Apie tai niekas nenori kalbėti, nors tai – santykinai nesunkiai išsprendžiama problema. Mano vertinimu, tokios skolos „Sodra“ negalės grąžinti per artimiausius dvidešimt metų. Be to, ji dar moka palūkanas valstybės biudžetui – 100 mln. eurų kasmet, taip dar labiau mažindama galimybes mokėti pensijas ir tuo labiau jas didinti.

Istatymas aiškiai reglamentuoja: jei didinamos išmokos, o įmokų tarifai nedidinami, turi būti skiriami asignavimai iš valstybės biudžeto. Tačiau pasirodo, kad įstatymo nesilaikoma jau ne pirmą kartą ir visi tai ignoruoja. „Sodra“ yra diskredituota, jos galimybės didinti pensijas ar kitas išmokas visiškai priklauso nuo politikų valios: paskolins ar nepaskolins Finansų ministerija, paprašys palūkanų ar ne, perskolins ar neperskolins, nes grąžinti skolos nėra iš ko.

VEIDAS: Neišgirstas buvote ne pirmą kartą. Jūsų vadovaujamos mokesčių darbo grupės siūlymai buvo sukritikuoti ir nukišti į stalčių. Kodėl?

S.J.: Atsakymas labai paprastas. Kai aš premjero paklausiau, kam reikia tos mokesčių darbo grupės, ko iš jos tikimasi, jis atsakė: tai yra politika. Kitaip sakant, visa tai buvo daroma dėl politinės konjunktūros, dėl įvaizdžio.

VEIDAS: Vadinasi, jokių esminių mokesčių pakeitimų nebuvo padaryta, gyvename toliau. Tai kokios bombos tiksi virš mūsų galvų?

S.J.: Kai kurie pakeitimai buvo įgyvendinti: kapitalo pajamos šiek tiek apmokestintos, neapmokestinamųjų pajamų dydis pakoreguotas, tačiau tai ir viskas. Mano asmenine iniciatyva dar buvo pakeistas Pelno mokesčio įstatymas, kuriame buvo palikta spraga ne gyvybės draudimo kompanijoms naudotis išlyga, leidžiančia investicinių pajamų neapmokestinti pelno mokesčiu. Tačiau tai yra tik detalės ir kosmetiniai pakeitimai.

Jei kalbėtume apie grėsmes, kabančias virš mūsų galvų, sakyčiau, kad tai labiau ne finansų sistemos problemos. Viena iš trijų bombų – demografija. Kaip sako vienas geriausių Lietuvos ekonomistų Raimondas Kuodis, tai jau įvykęs faktas. Esame užprogramuoti susitraukti, mažėti ir tuo pačiu metu išlaikyti visą valstybės aparatą bei visą infrastruktūrą. Tai sekins mūsų galimybes uždirbti pajamas, mokėti pensijas, finansuoti švietimo

sistemą, kuri yra antroji tiksinti bomba.

Valstybei svarbu ne tik žmonių skaičius, jų sudėtis, bet ir kokie tai žmonės. Jie turi būti pilietiškai aktyvūs, apsišvietę, drąsūs, nebijantys valdžios, vieni kitų. Ir tai gali duoti stipri šeima, auklėjimas, švietimo sistema. Todėl švietimo sistemos pertvarka yra būtina sąlyga norint geriau gyventi. Būtina į ją įlieti šviežio kraujo – mūsų emigravusių jaunų žmonių, kurių dalis norėtų grįžti į Lietuvą, pasklisti po vidurines, aukštąsias mokyklas, bet jų turi būti kritinė masė, kad vienas kitą palaikytų, nes pavieniui jie gali paskęsti šiame liūne.

Ir trečia, galbūt svarbiausia problema – tai politikai. Pati politinė sistema turi būti keičiama, nes dabar bet kas, turintis pinigų, šoumeno sugebėjimų, gali patekti į politiką ir valdyti valstybę. Turi būti filtrai politikams, turi būti filtrai ir rinkėjams. Kaip viename interviu sakė šiuolaikinio Singapūro įkūrėjas ir ilgametis jo vadovas Lee Kwan Yew, jeigu būtų reikėję pakeisti rinkimų sistemą taip, kad subrendęs, turintis šeimą žmogus turėtų du balsus, nes jis yra atsakingas už savo ir savo vaikų ateitį, o jaunesni ir pensininkai turėtų po vieną balsą, mes būtume įvedę tokią pataisą. Mums taip pat būtina rinkimų sistemos pertvarka. Į „Eurovizijos“ atranką dabar patekti gerokai sunkiau nei į politiką, į kurią einant nėra nei jokių atrankų, nei filtrų.

VEIDAS: Ekonomistas Rimantas Rudzkis sako, kad dabartinė politinė sistema apskritai nėra pajėgi spręsti susikaupusių šalies problemų, todėl parlamentinę respubliką reikėtų keisti prezidentinės respublikos modeliu, kuris būtų efektyvesnis. Kokia jūsų nuomonė?

S.J.: Manau, kad tai svarstylini dalykai. Ar prezidentinė, ar kokia kitokia politinė sistema – nėra jau taip svarbu. Mes turime vyriausybę, prezidentūrą ir parlamentą, kurie tarpusavyje kovoja ir visur trūksta kompetencijos. Galios centrų turi būti mažiau, bet kompetencijos ir

atsakomybės – daugiau. Reikia pradėti nuo mano minėtų bazinių problemų sprendimo, ir tuomet galbūt kursis ir kitokia švietimo sistema, padaugės iš emigracijos grįžtančių žmonių, kurie penkerius ar dešimt metų pragyvenę Skandinavijoje ar Jungtinėje Karalystėje dabar sunkiai gali save įsivaizduoti šiandieninėje Lietuvoje.

Išsprendę šias svarbiausias problemas galėsime sutvarkyti ir finansų, ir pensijų sistemas, įgyvendinti kitas reformas.

VEIDAS: Būdamas premjero patarėju daug pastangų padėjote įrodinėdamas, kad bankas „Swedbank“, dėl euro įvedimo didindamas būsto paskolų palūkanas, pažeidžia Euro įvedimo įstatymą. Šioje kovoje, atrodo, taip pat buvote vienas lauke karys – jūsų nepalaikė nei Lietuvos bankas, kurį pavadinote komercinio banko advokatu, nei Vyriausybė.

S.J.: Nesakyčiau, kad buvau vienas lauke karys, nes prisidėjo ir visuomeninės organizacijos, ir Lietuvos verslo darbdavių konfederacijos vadovas Danukas Arlauskas. Bet labiausiai banko sprendimą vis dėlto nedidinti palūkanų, manau, lėmė mano kreipimasis į Švedijos finansų inspekciją ir motininio „Swedbank“ banko valdybos narius. Beje, apie šią istoriją rašau dokumentine medžiaga paremtą apybraižą.

VEIDAS: Iškėlęs šią problemą akivaizdžiai parodėte, kad vaikiškais balsais ir animaciniais personažais reklaminiuose filmukuose į savo klientus prabilęs bankas iš tiesų akiplėšiškai naudojasi tų pačių savo klientų finansiniu neišprusimu.

S.J.: Tai elementari verslo taktika. Jei politikai arba prižiūrinčios institucijos tai toleruoja, bet koks verslas tą darys. Bet tam ir yra valstybės institucijos, kad tramdytų tokius grobuonis, nustatytų tam tikras žaidimo taisykles. Ši istorija parodė, kad bankų klientų teisės Lietuvoje iš esmės nėra ginamos.

VEIDAS: Kaip vertinate, kad 2015 m. valstybės biudžetas sudarytas numatant gerokai didesnę BVP augimą, o dabar finansų ministras Rimantas Šadžius jau pripažino, kad augimas bus kur kas mažesnis?

S.J.: Pamenu, jau rugsėjo mėnesį, išgirdęs dar preliminaras finansų ministro ekonomines prielaidas ir valstybės biudžeto skaičius, jam sakiau, kad tikriausiai bus reikalingas planas B. Buvo akivaizdu, kad tiek tos ekonominės prielaidos, tiek numatytas 6 proc. mokesčių pajamų augimas yra pernelyg optimistiniai. Dabar valstybės biudžetas jau yra nerealistinis, o finansų ministras, sakydamas, kad būtų gerai, jei BVP augtų 2,7–2,9 proc., suskubo apsidrausti.

Kita vertus, kadangi biudžeto pajamų dalis nekoreguojama ir nekeičiama, tai jau yra finansinis nesusipratimas. Nes jei mažinamos ekonominės prielaidos, reikia mažinti ir biudžeto pajamas. Manau, yra 90 proc. tikimybė, kad nebus nei prognozuojamo 3,4 proc. BVP augimo, nei 6 proc. pajamų didėjimo. Kada tai paaiškės, sunku pasakyti, nes situacija labai neapibrėžta. Jei Rusijos ir Ukrainos krizė, rublio nuosmukis stabilizuosis, naftos kaina nustos kristi, tas patvirtintas scenarijus nėra visiškai neįmanomas. Tačiau jei situacija negerės arba, neduok Dieve, blogės, matyt, kovo ar vėliausiai balandžio, gegužės mėnesį, matydami, kad planuojamų pajamų nesurenkame, turėsime didesnę deficitą ir reikės daugiau skolintis.

VEIDAS: Sakėte, kad tik dėl euro įvedimo jūsų ir premjero požiūris sutapo. Tai ką gero ar blogo Lietuvai duos euras?

S.J.: Tiesą sakant, aš nebuvau toks tikras, kad mums pavyks įsivesti eurą 2015 m. Aš siūliau laikytis lankstesnės politikos ir euro įvedimą numatyti 2015–2016 m. Tačiau mums pavyko, ir tai yra labai gerai, nes euras padidino mūsų finansų sistemos stabilumą. Tai svarbiausias pranašumas, o visa kita, sakyčiau, yra propaganda arba klausimas, kas daugiau – penkiasdešimt centimetrų ar pusė metro.

Jei neturėtume euro, euro zonoje kilus krizei (o tokia rizika buvo reali) tokia valstybė kaip Lietuva automatiškai būtų vertinama kaip rizikingesnė. Jei ir toliau gilėtų krizė Rusijoje ir Ukrainoje, mūsų skandinaviški bankai imtų kitaip vertinti riziką, dar atsargiau skolinti, galėtų vėl iškilti lito nuvertėjimo tema. Vėl smarkiai pakiltų VILIBOR indeksas, būsto paskolų palūkanos vėl šoktelėtų į viršų, žmonėms kiltų didelių finansinių problemų.

Yra studijų, įrodančių, kad įvedus eurą šalyje esmingai niekas nepakinta. Atvirkščiai, pavyzdžiui, Slovėnijoje, kuri eurą įsivedė 2007 m., atpigo skolinimas, bankai ėmė lengva ranka skolinti ir šalyje kilo didžiulių problemų. Graikijai, kuri euro zonoje yra nuo 2001-ųjų, buvimas joje ne tik nepadėjo, bet, manau, pakenkė, nes sukūrė saugumo ir pigaus skolinimosi iliuziją, dėl kurios šalis atsidūrė ties bankroto riba ir iki šiol kapstosi iš tos krizės. Taigi euras yra būtina, tačiau tikrai nepakankama ir ne vienintelė sąlyga, kad mes galėtume susitvarkyti savo finansus ir ekonomiką.

VEIDAS: Kaip Lietuvai vis dėlto nepaslysti ant euro „žievės“?

S.J.: Mes pamažu jau slystame. Šių metų nelabai realistinis valstybės biudžetas, ką jau kalbėti apie „Sodros“ biudžetą, signalizuoja, kad tiek ekonomiką, tiek biudžeto pajamas mes vertiname pernelyg optimistiškai ir jau atsipalaidavome. Man įdomu, kaip mūsų biudžeto prognozes ir pajamas vertins sausį į Lietuvą atvykstanti Europos Komisijos misija ir kovą atvykstanti Tarptautinio valiutos fondo misija. Praėjusių metų spalio mėnesį teko bendrauti su Tarptautinio valiutos fondo atstovais Lietuvoje. Jau tuomet jie atsargiai vertino mūsų prognozes, diplomatiškai užsimindami, kad tai yra tikėtinas, tačiau ne pagrindinis tokios ekonomikos plėtros ir biudžeto pajamų scenarijus.

VEIDAS: Ką jums pačiam davė ši valstybės tarnautojo patirtis?

S.J.: Pažinau, kaip veikia politinė virtuvė. Tiesiogiai politikų pasitarimuose, politinėse batalijose retai dalyvaudavau, tačiau stebėdamas premjero, ministrų darbą, dalyvaudamas diskusijose, pasitarimuose ir posėdžiuose Seime įsitikinau, kad šitie politikai nepajėgūs ne tik spręsti valstybės esminių sisteminių ir giluminių problemų – dauguma jų net nepajėgūs jų suvokti. Politinės partijos daugiausia yra tapusios įdarbinimo ir verslo klubais, kuriuose svarbiausi yra interesai ir viešieji ryšiai, o valstybės valdymui ir reikalams skiriama mažoji dalis dėmesio bei laiko. Nėra kompetencijos, atsakomybės, tęstinumo.

Mums reikia paprastesnės ir labiau kompetentingos politinės sistemos, kuri galėtų užtikrinti problemų identifikavimą, jų sprendimą ir tų sprendimų įgyvendinimą. Todėl reikia inicijuoti diskusiją, pasikviesti užsienio ekspertų, kurie yra analizavę pasaulio politinių sistemų struktūrą, evoliuciją ir patirtį. Akivaizdu, kad mūsų politinę sistemą reikia gydyti. Nebūtinai keisti jos struktūrą, bet nustatyti tam tikrą atranką, filtrus. Nes dabar į politiką gali ateiti bet kas.

VEIDAS: Kas turėtų ir galėtų tą politinės reformos klausimą kelti, inicijuoti sprendimus?

S.J.: Tas, kuris pajėgus suvokti problemas, pajėgus inicijuoti diskusiją, kuris pajėgus finansuoti žmonių telkimą, nes be finansų to nepadarysi, kuris pajėgus viešinti tą diskusiją. Ir jei Lietuvoje tokių žmonių nėra, tai Lietuva pasmerkta vegetuoti ir stagnuoti. Nes kai išseks ES fondų pinigai, emigrantų siunčiami pinigai, mes turėsime tikrai rimtų finansinių ir ekonominių problemų. Reikia naujų lyderių iš visuomenės, iš verslo, politologai turėtų atsibusti, inicijuoti diskusijas ir siūlyti sprendimus. Aš manau, kad tokių žmonių Lietuvoje yra. Paprasčiausiai visi arba nesitiki, jog tą galima padaryti, arba gyvena pakankamai patogų gyvenimą, kad ir versle.

Žmonės yra prisiderinę prie politinės konjunktūros, naudojami ES pinigais, yra susitvarkę savo asmeninį gyvenimą ir nemato prasmės, reikalo bei galbūt galimybių kažką keisti.

Tuos patogius gyvenimus reikėtų šiek tiek atidėti į šalį ir daugiau dėmesio bei pastangų skirti valstybės reikalams. Tada turėsime kitokią valstybę ir kitokius politikus. Kol to nebus, tol mes čia vegetuosime, virkausime, kentėsime arba emigruosime, tačiau dėl to tikrai mažai kas keisis.

Klausimai premjerui A. Butkevičiui ir jo atsakymai

2016 m. kovas

1. Kodėl premjeras neprieštaravo nuostolingam Ūkio banko uždarymo modeliui, nors 2013 metų vasario 17 d. jam buvo pasiūlytas alternatyvus, naudingesnis valstybei sprendimas? Ūkio banką suskaidžius į „gerąjį“ ir „blogąjį“ bankus, o dalį jo turto dvigubai sumažintomis kainomis perdavus Šiaulių bankui, kreditoriai ir mokesčių mokėtojai patyrė šimtamilijoninių nuostolių.

Pirmiausia mane stebina, kad ponas Stasys Jakeliūnas ieško tarpininkų, kurie galėtų užduoti jo klausimus man. O man kyla klausimas, kam to reikia: ar ponas S. Jakeliūnas pritrūko dėmesio, ar ketina dalyvauti rinkimuose ir tokiu būdu siekia tapti populiarešnis? Jau ne kartą matėme jo norą apjuodinti Vyriausybę, kurioje jis pats dirbo, bet buvo paprašytas palikti pareigas. Įžeista savimeilė šiandien duoda akivaizdžių „vaisių“.

Dėl bankrutuojančio Ūkio banko sprendimą kolegialiai priėmė Lietuvos bankas, o ne aš asmeniškai, tam reikėjo specialistų nuomonės. Lietuvos banko valdyba 2013 m. vasario 12 d. nutarimu nusprendė apriboti

akcinės bendrovės Ūkio banko veiklą ir paskirti laikinąjį administratorių, kuris įvertino banko finansinę padėtį ir pateikė savo išvadas ir pasiūlymus Lietuvos bankui.

2013 m. vasario 18 d. Lietuvos banko valdyba nutarimu Nr. 03-31 pripažino Ūkio banką nemokiu ir, remiantis tuo, kad banko turto, teisių, sandorių ir įsipareigojimų perdavimas kitam bankui leistų labiau išlaikyti indėlininkų pasitikėjimą bankų sistemos stabilumu ir kitaip apsaugoti viešuosius interesus nei AB Ūkio bankas likvidavimas dėl bankroto, pasiūlė valstybės įmonei „Indėlių ir investicijų draudimas“ (IIDF) dalyvauti Ūkio banko turto, teisių, sandorių ir įsipareigojimų perdavimo finansavime. Tai patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013-02-20 posėdyje. Toks žingsnis leido mažesnėmis valstybės sąnaudomis apsaugoti AB Ūkio bankas indėlininkų interesus nei tuo atveju, jei AB Ūkio bankas būtų likviduojamas dėl bankroto. Apdraustuosius indėlius turėjusių indėlininkų interesai buvo labiau apsaugoti, nes klientai ir toliau galėjo nepertraukiamai naudotis savo indėliais ir sąskaitomis, nepatirdami didelių administracinių sunkumų atidarant naujas sąskaitas ir atlikdami operacijas su jomis. Užtikrintas mokėjimo ir dalies kitų finansinių paslaugų (pvz., paskolų) teikimo žlugusio banko klientams tęstinumas. Labiau nei realizuojant turtą banko bankroto procedūros metu išsaugota žlungančio banko turto vertė.

2. Ar premjeras pripažįsta, kad jo nuolaidžiavimas stambiesiems komerciniams bankams, kai Vyriausybės rūmuose 2013 metų balandžio 16 d. buvo pristatytas valstybės kapitalo UAB „Būsto paskolų draudimas“ įsipareigojimų pertvarkymo modelis, lėmė papildomus nuostolius mokesčių mokėtojams ir pakenkė valstybės reputacijai? Šios bendrovės veikla turėjo būti peržiūrėta dar 2004–2005 metais, kai Finansų ministerijai vadovavo pats dabartinis premjeras.

Jokiems komerciniams bankams niekuomet nenuolaidžiavau,

bet, atvirkščiai, stengiuosi ginti viešąjį interesą. Ponas Jakeliūnas turėtų žinoti, jog UAB „Būsto paskolų draudimas“ buvo įsteigta 1998 m. kaip valstybės įrankis siekiant padėti Lietuvos gyventojams gauti finansavimą būstui įsigyti ar jam modernizuoti.

Iš pradžių bendrovė buvo vienintelis dalyvis būsto kreditų ir kreditų daugiabučiams namams modernizuoti draudimo rinkoje. Bendrovės paslaugomis pasinaudojo daugiau kaip 47 tūkst. namų ūkių (nuo bendrovės veiklos pradžios apdrausta daugiau kaip 11 tūkst. valstybės remiamų būsto kreditų; daugiau kaip 12 tūkst. jaunų šeimų buvo sudaryta galimybė gauti finansavimą įsigyti būstą su jiems priimtinu pradiniu įnašu).

Kas itin svarbu, jog ekonominio sunkmečio sąlygomis bendrovė padėjo išsaugoti būstą 2000 šeimų. Iki krizės bendrovės veikla buvo pelninga. Per krizinį laikotarpį bendrovė patyrė nuostolių. Reaguojant į sunkmečio metu susidariusią situaciją bendrovėje, buvo imtasi priemonių, kurios padėjo suvaldyti bendrovės pinigų srautus, mažinti bankams išmokamas sumas, mažinti nuostolius. Taip pat su bankais susitarta dėl draudimo išmokų mokėjimo dalimis siekiant subalansuoti pinigų srautus (išmokų mokėjimo dalimis susitarimo sąlygos ne sykį keistos), dėl pagreitinato išieškojimo (nuo 2013 m.) – skolos išieškojimas bendrovės sprendimu iš nekilnojamojo turto pradedamas nebaigus mokėti visos draudimo išmokos. Šių priemonių efektyvumas leido sutaupyti ne vieną milijoną eurų.

3. Ar premjeras supranta, kad jo paties dalyvavimas ir lėšų kaupimas antrosios pensijų sistemos pakopos fonduose nuo 2014 metų yra apmokamas dabartinių pensininkų lėšomis? Tokia situacija – visiškas finansinis ir politinis nesusipratimas, o dabartinė antroji pakopa niekaip nedera su socialdemokratiniais principais.

Dabartiniam pensininkams socialinio draudimo sistemoje pensijas moka šiandien dirbantys ir socialinio draudimo įmokas mokantieji,

tad teiginys, kad „apmokamas dabartinių pensininkų lėšomis“, parodo klausiančiojo nesuvokimą.

Iniciatyva, kad šiandien mokantieji socialinio draudimo įmokas tų įmokų dalį skirtų savo ateities pensijoms, taip rūpindamiesi savo senatve, prisideda ir prie paskatinimo sąžiningai mokėti socialinio draudimo įmokas. Kaupimo sistema gali būti tobulinama, pirmiausia kalbu apie fondų valdymo tobulinimą.

4. Kodėl premjeras iki šiol nieko nepadarė, kad būtų panaikinta „socialiai neteisinga“ gyventojų pajamų mokesčio lengvata, kuria naudojasi pasiturintys gyventojai, kaupdami lėšas investicinio gyvybės draudimo fonduose? Taip šią lengvatą, siūlydamas ją naikinti, dar 2010 metais savo ataskaitoje apie Lietuvos mokesčių sistemą apibūdino Tarptautinis valiutos fondas, kuris pats niekada nepasižymėjo socialdemokratinėmis nuostatomis.

Gyventojų pajamų mokesčio lengvatos yra orientuotos į socialiai pažeidžiamų asmenų grupių pajamų didinimą. Lengvatos gyvybės draudimo įmokoms, kaip ir lengvatos įmokoms į pensijų fondus, ir yra skirtos skatinti ilgalaikį kaupimą. Šia lengvata daugeliu atveju tik atidedamas gyventojų pajamų mokesčio sumokėjimas (t. y. įmokų mokėjimo metu gyventojas turi teisę jas atimti iš savo apmokestinamųjų pajamų, tačiau, gaunant išmokas, apmokestinama, išskyrus atvejus, kai draudimo išmokas gauna socialiai jautrios asmenų grupės).

Lietuvos bankas 2015 m. metais atliko investicinio gyvybės draudimo reguliavimo tyrimą. Siekiant užtikrinti, kad investicinis gyvybės draudimas pateisintų vartotojų su juo siejamus lūkesčius – siekį kaupti, tyrimo metu nustatytoms problemoms spręsti svarstoma teisės aktų draudimo srityje pakeitimų galimybė. Šiuo metu Finansų ministerija nagrinėja Lietuvos banko siūlymus dėl Draudimo įstatymo atitinkamų pakeitimų.

5. Kodėl premjeras toleruoja Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 20 str. 1-osios dalies pažeidimą, sudarant „Sodros“ biudžetą? Nuolatinis šio įstatymo pažeidimas ištūmė „Sodrą“ į skolos liūną, pavertė ją politinių manipuliacijų objektu ir prisidėjo prie teisinio nihilizmo atmosferos kūrimo valstybėje.

Stasiui Jakeliūnui jau, turbūt, ne kartą atsakinėjau į šį klausimą. Deja, laikomasi nuostatos – jeigu atsakyta ne taip, kaip pats ponas nori, vadinasi, neatsakyta. Bet pakartosiu. Galimas įstatymo pažeidimas buvo padarytas konservatorių 2008 m., priimant 2009 m. Valstybinio socialinio draudimo biudžeto įstatymą. Ši Vyriausybė nė karto neteikė, o šios kadencijos Seimas nė karto nepriėmė Valstybinio socialinio draudimo biudžeto įstatymo, pažeidžiant Valstybinio socialinio draudimo įstatymą.

6. Ar premjerui pakanka kompetencijos suprasti, kad jokia esminė pensijų sistemos reforma neįmanoma, neperkėlus „Sodros“ skolos į valstybės biudžetą, iš šio biudžeto neskiriant asignavimų įmokoms į antrosios pakopos pensijų fondus ir nepakeitus šios pakopos veikimo principų? Tai, kas dabar vyksta su „socialiniu modeliu“, tėra paprasčiausias pinigų švaistymas ir valstybės diskreditavimas.

Dėl kompetencijos gali spręsti rinkėjai, koalicija ir mane delegavusi partija, o ne ponas Stasys Jakeliūnas. Bet atsakydamas į klausimą, pasakysiu, kad žymiausi šalies bei pasaulio ekonomistai, įskaitant Nobelio ekonomikos premijos laureatą, Jėlio universiteto profesorių Robertą J. Šillerį, autoritetingos tarptautinės institucijos TVF, EBPO Europos Komisija siūlomo Socialinio modelio tikslus vertina teigiamai. Priminsiu, kad parengta socialinio draudimo pensijų pertvarka yra to socialinio modelio dalis.

7. Ar premjeras pripažįsta, kad sprendimai pensijų kompensacijas išdėlioti iki 2016 ir 2018 metų susiję ne su finansiniais,

o tik su „politiniais“ motyvais, siekiant ilgiau priminti apie save rinkėjams – pensininkams? Visos reikalingos sumos buvo numatytos dar 2014 ir 2015 metų biudžetuose, o pinigų srautai, reikalingi išmokėti kompensacijas be jokių atidėliojimų, galėjo būti visiškai padengti išdo sąskaitų likučiais.

Susidaro įspūdis, kad čia teigiama, o ne klausiama. Bet manau, kad tokie pasisakymai jau perkopia sveiko proto ribas ir yra arba nesupratimo, arba sąmoningo painiojimo reikalas. Nei 2014 m., nei 2015 m. biudžetuose minimų pinigų nebuvo numatyta, nes valstybė neturėjo tam šaltinių.

8. Ar premjeras supranta, kad ministrė Algimanta Pabedinskienė daro gėdą jam ir visai valstybei? Jos kompetencija yra pernelyg žemo lygio, todėl ji nepajėgi suprasti, kaip reikia pertvarkyti „Sodros“ sistemą ir negali atstovauti pensininkų interesams Vyriausybėje bei Seime.

O ar pačiam ponui S. Jakeliūnui užtenka kompetencijos spręsti apie ministrės kompetenciją?

9. Ar premjeras suvokia, kad tai, jog viena iš jo patarėjų yra „greitųjų kreditų“ įmonės akcininkė, kelia reputacijos ir interesų konflikto riziką Vyriausybei ir jam pačiam? Galbūt todėl šis finansinio lupikavimo verslas, kuris niekaip nedera su socialdemokratinėmis nuostatomis, šios kadencijos metu ir nebuvo iš esmės pertvarkytas.

Būtent mūsų Vyriausybės valdymo metu ir mūsų iniciatyva parengtas ir priimtas „greituosius kreditus“ suvaldantis, gerokai sugriežtinantis vartojimo kredito įstatymas. Ar tai jums nepatogi tiesa, ar atliktas darbas tiesiog ignoruojamas? Prie šio įstatymo dirbo Lietuvos bankas, Seimas ir kitos institucijos. Šiandien Lietuvoje greitųjų kreditų reguliavimas yra vienas griežčiausių Europoje. Jūsų informacija apie tai, jog viena iš mano patarėjų turi greitųjų kreditų akcijų, yra netikslė. Visi patarėjai

yra deklaravę savo pajamas, turtą ir interesus, tą įstatymų nustatyta tvarka daro kasmet.

10. Ar premjeras pripažįsta, kad SGD terminalas Lietuvoje turėjo būti bent tris kartus mažesnis, nes dėl perteklinių investicijų jis kels rimtų finansinių problemų visai valstybei? Premjeras nieko nedarė, kad šis neracionalus sprendimas būtų laiku peržiūrėtas, tik inertiškai padėjo įgyvendinti šį neefektyvų ir pernelyg brangų projektą.

SGD terminalo paskirčių, dydžio, veiklos efektyvinimo tema kalbėta tiek daug, kad priekaištas „įgyvendino SGD projektą“ – greičiau pagyrimas. Tačiau, kai žmogus prieštarauja pačiam energetinio nepriklausomumo nuo Rusijos principui, galimybei pirkti konkurencingesne kaina dujas, kai konkurencijos galimybę suteikia būtent SGD terminalas, jau kyla klausimų, kokių interesų jis turi.

11. Ką premjeras, kaip ekonomikos mokslų daktaras, mano apie ilgalaikę ES paramos lėšų „įsisavinimo“ keliamą grėsmę Lietuvos ekonomikai ir viešiesiems finansams? Ydingas trumpalaikės „grąžos“ į biudžetus siekimas, kol vykdomos ES lėšomis finansuojamos brangios statybos, jau sukūrė daugybę finansinių problemų, nes tų objektų ateityje nebus iš ko išlaikyti.

ES lėšos, kaip ir Lietuvos mokesčių mokėtojų kiekvienas sumokėtas euras, turi būti panaudotas Lietuvos ateities kūrimui su ekonomine grąža. Būtent mes sukūrėme finansinius instrumentus ES pinigų ne „išdalinti“ ar „įsisavinti“, o investuoti, uždirbti ir dar ir dar kartą naudoti kuriant šalies ūkiui, žmonėms reikalingą turtą.

Viešiesiems investiciniams projektams, kurių vertė didesnė nei 300 tūkst. eurų, privaloma atlikti alternatyvų analizę, kurios metu įvertinamas investicijų poreikis bei infrastruktūros išlaikymo kaštai. Pirmenybė teikiama ne naujų projektų finansavimui, o pradėtų užbaigimui.

Atliekant analizę, užtikrinamas objektyvumas atrenkant pridėtinę vertę kuriančius investicinius projektus, ribojamas perteklinės infrastruktūros ar turto kūrimas, skatinama kuo efektyviau išnaudoti jau sukurtą infrastruktūrą ar turtą ir mažinti jo išlaikymo našta biudžetui.

12. Kodėl premjeras nereikalauja, kad ES Vadovų Taryboje Lietuvai atstovautų jis, o ne prezidentė? Juk ten svarstomi klausimai yra susiję su Vyriausybe, o ne Prezidentūrai deleguotais konstituciniais įgaliojimais.

Siūlyčiau paskaityti Konstituciją.

13. Ar premjeras, sąžiningai atsakęs į šiuos klausimus, yra linkęs pripažinti, kad jis nėra tinkamas vadovauti modernios valstybės Vyriausybei, o jo vadovaujamos partijos pavadinimas nederą su šiuo metu vykdoma finansų, ekonomine ir socialine politika? Ši tiksliausiai galėtų būti apibūdinta kaip nomenklatūrinis liberalizmas su socializmo priemonėmis.

Mūsų Vyriausybės atliktus darbus ir rezultatus įvertins Lietuvos žmonės. Tuo tarpu ponui Jakeliūnui gal jau laikas atsikratyti išsėidusio vaiko sindromo? Jo kompetenciją visuomenė jau turėjo galimybę įvertinti bent dukart. Pirmąjį kartą, kai ponas Jakeliūnas dirbo analitiku kredito unijoje „Vilniaus taupomoji kasa“, kuri žlugo. Kyla klausimas, kokios kompetencijos buvo unijos analitikas, nesugebėjęs pamatyti grėsmių? Tačiau S. Jakeliūnas sugebėjo sudaryti teigiamą išpūdį, dėl ko pasikvietęs į savo komandą tikėjaisi, kad jo žinios bus naudingos Vyriausybės kanceliarijoje. Deja, klydau, man teko paprašyti jo palikti patarėjo pareigas, įforminome, kad pareigas palieka savo noru. Neketinau žmogui gadinti ateities, bet neišsivaizdavau, kiek pagiežos, nesupratimo ir pykčio jis nešioja savyje.

Kodėl jie bijojo D. Grybauskaitės?

Pasitraukęs iš A. Butkevičiaus komandos, po kurio laiko portale lrytas.lt publikavau straipsnį, kuriame išdėsciau savo požiūrį į Lietuvos politikos realijas ir veikėjus, įskaitant ir prezidentę Dalią Grybauskaitę. D. Grybauskaitės įtaka nuolat jautėsi Vyriausybėje ir kitose valstybės institucijose. Mano nuostabai, jos bijojo premjeras, ministrai, Valstybės kontrolierius ir kiti. Tapo aišku, kodėl man niekaip nepavyko įtikinti premjero pakeisti antrosios pensijų sistemos pakopos veikimo modelį ir išspręsti kitas „Sodros“ problemas. To nenorėjo prezidentė! Karas dėl antrosios pensijų sistemos pertvarkymo tęsėsi ir man tapus Seimo nariu. Kadangi rinkimų kampanijos metu buvau pristatomas kaip kandidatas į finansų ministrus, netrukus po rinkimų rezultatų paskelbimo bene dešimties verslo asociacijų vadovai kreipėsi į prezidentę ir kitus valstybės vadovus su niekuo nepagrįsta kritika man siekdami, kad nebūčiau paskirtas vadovauti šiai ministerijai. Jų pastangos šia prasme pasiteisino, tačiau nei aš pats, ne jie nenumanė, kad man teks vadovauti Biudžeto ir finansų komitetui, kuris vykdo parlamentinę Finansų ministerijos ir visos valstybės finansų sistemos, įskaitant ir pensijų fondus, kontrolę. Todėl, nepaisant nuolatinio puolimo ir kritikos viešojoje erdvėje bei prezidentės ir jos statytinių valstybės institucijose oponavimo, svarbiausias programines nuostatas pensijų sistemos srityje vis tik pavyko įgyvendinti.

V. Putinas pavėlavo – Lietuva jau okupuota

2015 m. gegužė

Šimtai milijonų eurų krašto apsaugai ir atgaivinama šauktinių kariuomenė mūsų neišgelbės, nes mes vėl okupuoti. Šį kartą mūsų valstybę, tiksliau svarbiausias jos institucijas – Seimą, Prezidentūrą ir Vyriausybę – užėmė ne Kremliaus tankai ar „žalieji žmogeliukai“, o žmonės, kuriuos mes įpratę vadinti politikais. Iš tikrųjų jie – ne politikai, o apsišaukėliai.

Jų tikslas – ne kokybiškas šalies valdymas ir jos piliečių gerovė, o reitingai ir įvairios valdžios teikiamos privilegijos. Gąsdinimai Kremliaus agresija prieš Lietuvą, siejant baimę ir nerimą padeda jiems auginti tuos reitingus ir išsilaikyti valdžioje. Taip buvo stiprinamos „politinio elito“ galios kitose šalyse prieš daugiau kaip tūkstantį metų, dar Aristotelio laikais, taip daroma ir dabar – tiek Rusijoje, tiek, deja, ir Lietuvoje.

Tai – gal ir nemalonus mūsų politinės sistemos būklės ir pastarųjų metų tendencijų vertinimas, bet esu įsitikinęs jo pagrįstumu. Turiu tam ir praktinių, ir teorinių argumentų. Dveji darbo metai Vyriausybėje ir ilgametės studijos neleidžia abejoti, kad didžioji dauguma vadinamųjų Lietuvos politikų yra visiškai netinkami šiam sudėtingam ir atsakingam darbui – valdyti valstybę ir siekti jos pažangos.

Jie laimi rinkimus, užima postus, bet puoselėti tarpusavio pasitikėjimą ir realią, o ne parodomąją demokratiją jie yra visiškai nepajėgūs. Jų kasdienis darbas – manipuluoti informacija, žmonių lūkesčiais bei emocijomis ir tenkinti savas ambicijas bei poreikius.

Tai darydami jie nuolat diskutuoja apie įvairius įstatymus, bet neretai patys juos pažeidžia. Nes jaučiasi ypatingi – už tų įstatymų ir paprastų piliečių moralinių normų ribų. Jiems šie dalykai negalioja. Tai, kad tarp vadinamųjų politikų yra nedidelė dalis padorių ir norinčių gero

valstybės piliečiams žmonių, reikalo esmės nekeičia, nes jie negali padaryti jokios apčiuopiamos įtakos susikūrusioms ydingoms tradicijoms nuostatom.

Lietuvos politikų veikimo stilius ir gebėjimai – skirtingi. Pavyzdžiui, prezidentė – kategoriška ir karinga „amazonė“, premjeras – „politinis chameleonas“. Tačiau juos abu vienija siekis būti populiariais ir bet kokia kaina išlikti aukščiausiuose politiniuose postuose. Neturėdami valdžios jie tikriausiai prarastų asmeninio tapatumo pojūtį, juos apimtų tuštumo ir beprasmiškumo jausmas. Valdžia jiems reikalinga patenkinti asmeninius poreikius ir kompensuoti tai, ko jie negavo kažkada anksčiau gyvenime – pripažinimo ir pilnaverčio savęs realizavimo.

Kadangi mūsų prezidentė labai karinga ir ryžtinga, ji negali gyventi be priešu. Jie reikalingi jos agresyviai asmenybei, kad būtų išsaugota susiklosčiusi jos psichinių jėgų pusiausvyra. Be to, ją tikriausiai kankina kaltės dėl praeities politinių klaidelių ir nepilnavertiškumo kompleksai. Tai dar labiau didina jos agresyvumą ir uždarumą.

Praėjusios kadencijos metu ji daugiausia kariavo su vietiniais oligarchais ir partijomis. Dabar ji pakilo į kito, jau tarptautinio lygio kovą su Kremliumi ir jos vadovu Putinu. Prezidentė siekia tapti globalia lydere. Ji savo karingos retorikos dėka yra nuolat matoma ir girdima ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. Bet ar ten ji vertinama ir pripažįstama? Net jeigu ir taip, nereikia užmiršti, kad kažkada ir Hitleris (1938 metais) su Stalinu (1939 ir 1942 metais), o 2007 metais ir dabartinis prezidentės priešas V. Putinas buvo paskelbti įtakingiausiais pasaulio žmonėmis. Ar ji ir kartu mes visi norime tokios pat šlovės Lietuvai?

Prezidentė negali atsikratyti savo kompleksų, išrauti iš psichikos gelmių suvežusių sovietinio ir autoritarinio mąstymo daigų ir, pati to nesuprasdama, tapo psichologiniu V. Putino klonu. Ji agresyvi, tiesmukiška ir kategoriška. Jos mąstymo ir kalbėjimo stilius panašus į V. Putino. Taigi ir

Lietuvoje turime tipišką autokratišką valstybės vadovę.

Mūsų visuomenės branda ir pasirengimas demokratijai – menki, daug žmonių nesąmoningi, o kartais ir atvirai trokšta „kietos rankos“ ir „valstybės šeimininko“. Ši poreikį skatina tai, kad dauguma kitų politikų – visiškai silpni ir raliai neatstovauja šalies piliečių. Prezidentė yra populiari ir gerbiama, nes atrodo stipri ir ryžtinga. Jos bijo dauguma kitų politikų ir aukščiausių valstybės pareigūnų, ir ji tuo atvirai mėgaujasi. Tai – jos stiprybės ir autoriteto įrodymas sau pačiai, silpnavaliams ir nekompetentingiems politikams ir didžiajai daliai visuomenės.

Prezidentė nėra ir negali būti demokratiška valstybės vadovė. Ji nežino ir nesupranta, kas tai yra. Be to, ji neturi konstruktyvios ir ilgalaikės valstybės raidos strategijos, nesugeba ir nenori telkti kūrybiškų valstybės pažangą skatinančių žmonių ir visuomeninių organizacijų, nemoka diskutuoti ir bendradarbiauti. Ji moka tik skaldyti, kontroliuoti ir kariauti, kaip ir pridera autokratiškam valstybės vadovui.

Premjeras – kitokio, įvairiapusiškesnio braižo žmogus. Jis gali atrodyti tolerantiškas, lankstus ir pakantus. Esant reikalui ar netekęs kantrybės gali pasirodyti kaip ryžtingas ir tvirtas vadovas. Tačiau dažniausiai tai tėra jo politinės kaukės. Jis neretai kalba apie vakarietišką vadybą, tačiau iš tikrųjų tai, ką jis daro, yra gana sumani rytietiška vadyba.

Jis geresnis aktorius nei prezidentė ir tai padeda jam išlikti populiariam. Tačiau nuolatinis nuomonės ir pozicijos kaitaliojimas, rimtų pokyčių baimė bei noras įtikti visiems – skandinavų bankams, stambiajam verslui, rinkėjams, partiečiams, koalicijos partneriams ir dar daug kam – rodo, kad ir jam svarbiausia būti matomam, gerai vertinamam ir to dėka išsilaikyti valdžioje. Tai jam, kaip ir prezidentei, gerai sekasi.

Sprendimus esminiais finansiniais ir energetiniais klausimais, jau nekalbant apie užsienio politiką, dažniausiai priima ne jis, o prezidentė. Ne vieną kartą jis yra pavadinęs ją ministre pirmininke, nors po to ir

pasitaisydavo. Bet tai ir jo elgesys bei emocijos grįžus iš pirmadieninių „instruktažų“ pas prezidentę, bent jau pirmaisiais kadencijos metais rodė, kad jis nesijautė tikruoju Vyriausybės ir Lietuvos vadovu. Nepaisant to, jis sugeba jį vaidinti ir nemažai kas tuo tiki.

Sprendimus dėl santykių su stambiaisiais bankais, niekam tikusios ir brangiai kainuojančios antrosios pensijų sistemos pakopos pertvarkymo, reikalingo, bet neefektyvaus dujų terminalo priėmė ne jis. Europos Sąjungos vadovų taryboje Lietuvai atstovauja prezidentė, nors privalėtų premjeras. Dažniausiai jis – viso labo prezidentės ir jos atstovų vyriausybėje ir kitur valios vykdytojas, o ne politikos svarbiais valstybės gyvenimo klausimais formuotojas.

Premjeras neturi net elementarios valstybės plėtros ir esminių jos problemų sprendimo vizijos ir gebėjimų bei paskatų telkti aplink save stiprius ir kompetentingus žmones. Kaip ir prezidentė, kuri dėl savo tiesmukiškumo tai netgi atvirai deklaruoja. Jai nereikia jokių patarimų, ji pati viską supranta ir nusprendžia. Premjeras, kaip ir dera „politiniam chameleonui“, yra apsistatęs begale patarėjų tiek partijoje, tiek Vyriausybėje. Tačiau jam jie reikalingi tik tam, kad padėtų jo politinės vaidybos ir propagandos teatre.

Premjerui, siekiančiam išsaugoti populiarumą, rūpi du dalykai – kaip išlaikyti BVP augimą ir iliuziją, kad gyvenimas Lietuvoje gerėja, kai valdžioje yra jis ir jo partija. To siekdamas jis deda didžiules pastangas, kad būtų įsisavinta kuo daugiau ES paramos lėšų. Tai – kasdienis jo rūpestis ir prioritetas visuose pasitarimuose. Šiomis lėšomis finansuojamų projektų ekonominis efektyvumas ir iš ko gyvens Lietuva, kai ši parama išseks, nei jam, nei kitiems Lietuvos politikams nerūpi. Svarbu, kad bet kokia kaina augtų BVP.

Lietuvos politikai gyvena nuo biudžeto iki biudžeto, jo subalansavimą nukeldami vis į tolesnę ateitį. Lygiai taip, kaip asocialūs

alkoholikai gyvena nuo pašalpos iki pašalpos. Eilinį kartą pritrūkę lėšų, jie karštligiškai ieško iš kur jų gauti. Apie gyvenimą pagal pajamas (subalansuotą biudžetą) ir gyvenimo būdo keitimą (aukštesnę politinę kultūrą ir atsakomybę) alkoholikai, kaip ir mūsų politikai, tik kalba, bet padaryti nieko negali ir nenori.

Socialdemokratų partijoje dominuoja buvusio Alytaus mero J. Krasnicko nuostatų ir moralės žmonės. Prieš kelis mėnesius pavišintos jo kalbos apie valstybę ir jo amoralų bei grobuonišką požiūrį į ją – labai iliustratyvūs.

Didžioji dauguma vadinamųjų socialdemokratų visada pasirengę pasinaudoti postais ir pareigomis, aukštai vertina su jomis susijusias oficialias ir neformalias privilegijas, tik taip atvirai kaip J. Krasnickas apie tai nekalba. Bet jų elgesys ir moralinės nuostatos tai akivaizdžiai įrodo. Jokio aiškaus ir viešo J. Krasnicko pasmerkimo ir atsiribojimo nuo jo kalbų partijoje taip ir nebuvo. Nes nėra nuo ko atsiriboti – jo išsakytos mintys dera su kitų partijos „bičiulių“ pažiūromis.

Per visą laiką sutikau tris ar keturis šios partijos narius, kurie nuoširdžiai rūpinosi ir domėjosi valstybės ateitimi ir socialdemokratija. Visi kiti „bičiuliai“ – tipiški darbo vietos arba verslo sandorių ieškotojai, pataikūnai ir visokie tarpininkai. Jokios realios socialdemokratinės ideologijos ši organizacija neturi, jos atstovai savo suvažiavimuose ir viešojoje erdvėje viso labo žongliruoja keliais pabodusiais lozungais. Nepaisant to, šis darinys vis tik yra mažiausia šios valdančiosios koalicijos blogybė ir galbūt su rimtomis išlygomis jį galima būtų vadinti politine partija.

Kitos dvi valdančiosios koalicijos narės nėra jokios politinės partijos, nors taip ir vadinasi. Tai – paprasčiausi įdarbinimo ir verslo sandorių tinklai, kurių nariai naudojami ES parama, ministerijomis, savivaldybėmis ir visomis kitomis valstybės institucijoms paprasčiausios

asmeninės ir grupinės naudos siekimui, dažnai to net neslėpdami. Apie jokią ideologiją ar valstybės problemų sprendimą ten iš viso nėra su kuo kalbėti.

Buvęs populiarus ministras, dabartinis Europos Parlamento narys V. Mazuronis, nors kai kurių verslininkų ir apžvalgininkų vertinamas kaip daug nuveikęs teritorijų planavimo srityje, iš tikrųjų yra vienas didžiausių mano kada nors matytų demagogų ir populistų. Kuriam, kaip ir daugumai kitų, terūpi tik jo paties gerovė ir karjera. Jo migracija į moralinę prasmę giminingą jam organizaciją ir siekis jai vadovauti – to įrodymas.

Iliustratyvus ir ministrės A. Pabedinskienės pavyzdys. Jos dalykinė kompetencija – žemiau bet kokios kritikos ribos. Šių metų „Sodros“ biudžetas, už kurį ji yra tiesiogiai atsakinga, patvirtintas šiurkščiai pažeidžiant Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 20-ą straipsnį. Apie tai puikiai žino ir premjeras, ir prezidentūra. „Sodros“ būklė – apvertktina, nes susikaupusios ir toliau augančios skolos ji niekada nepajėgs grąžinti. Nepaisant to, svarstoma jos vadovaujamos ministerijos užsakymu parengta „Sodros“ reforma, įskaitant ir tolesnį pensinio amžiaus ilginimą.

Bet kokia reforma, neperkėlus „Sodros“ skolos ir pensijų fondų finansavimo naštos į valstybės biudžetą, neperdarius šių metų „Sodros“ ir valstybės biudžetų, kad jie atitiktų minėto įstatymo reikalavimus, yra beprasmė. O pensinio amžiaus ilginimas yra visiškai nepagrįstas ir yra paprasčiausias mokesčių naštos didinimas šalies gyventojams, nes gyvenimo trukmė išėjus į pensiją Lietuvoje beveik neilgėja ir yra viena mažiausių visoje ES.

Idomus ir pensijų kompensavimo atvejis. Po Konstitucinio Teismo sprendimo visas pensijas galima buvo be jokių finansinių problemų kompensuoti jau pernai. Nuskambėję premjero aiškinimai kodėl to negalima daryti – daugiau nei juokingi. Valdantieji gudrauja ir nusprendė kompensacijas išdėstyti iki 2016, o dalį – gal net iki 2020 metų. Jie tikisi, kad

taip pensininkai juos prisimins ir būtent tais metais – kaip vištos pabėrus joms grūdų – ateis iki Seimo rinkimų urnų ir balsuos už juos. Kodėl tam neprieštarauja pensininkų organizacijos, prezidentė ir kodėl miega opozicija – visiškai nesuprantama.

Nepaisant apgailėtinos ministrės A. Pabedinskienės kompetencijos ir kaip niekuomet prastos jos globoje esančios „Sodros“ būklės, premjeras ją toliau laiko Vyriausybėje, vis pagirdamas, kad ministrė labai stengiasi. Neseniai ją parėmė ir prezidentė, pareiškusi, kad ministrė gali toliau dirbti. Gal ir prezidentūroje niekas nesugeba suprasti, kad būtina laikytis „Sodros“ veiklą reglamentuojančių įstatymų, o prieš vykdant reformas reikia išspręsti elementarias finansines ir teisines problemas.

Akivaizdu, kad Lietuvoje reikia ir tokių politikų kaip A. Pabedinskienė, kurie nuolankiai vykdo aukščiau stovinčių kolegų partijoje ir vyriausybėje valią ir nekelia jiems jokių rūpesčių.

Tai, kad šiuo metu vykdomas bergždžias žodžių karas su Kremliumi ir neva rengiamasi gintis nuo jo okupacijos, paranku visai šiai lietuviškųjų „homo politicus“ grupei. Nes kritiką jie ir juos saugantys pataikūnai kitose valstybės institucijose vertina kaip valstybės žeminimą ir tarnavimą Kremliui. Jie nesupranta, kad jie ir valstybė – ne tas pats, o kritika – būtina demokratijos gyvavimo ir plėtros sąlyga.

Prezidentė užduoda karingą toną, didžioji dalis kitų politikų nuolankiai ir patogiai prie jo prisiderina ir, su retomis išimtimis, kaip papūgos kartoja tą patį arba tyli. Kai gaudžia karo trimitai ir visuomenėje plinta baimė, nebūtina gilintis ir spręsti jokių esminių ilgalaikių Lietuvos problemų – katastrofiško gyventojų skaičiaus mažėjimo tempo, rekordiško savižudybių skaičiaus, menko švietimo sistemos ir ekonomikos konkurencingumo, apgailėtinai žemo pačių politikų kompetencijos ir atsakomybės lygio.

Tereikia dalyvauti tuščiaame propagandiniame kare su Kremliumi

bei toliau sėti nerimą šalyje. Valstybės Saugumo departamentas ir Generalinė prokuratūra suras dar kelis vietinius Kremliaus „agentus“ ar „teroristus“, taip visuomenė bus paskatinta dar labiau telktis aplink mus neva ginančius politikus. Tie, kurie mano kitaip, ir toliau bus vadinami valstybės priešais. Paprasta, patogu ir jau išbandyta daugybę kartų kitose šalyse, taip pat ir V. Putino režimo. Tereikia toliau klonuoti tai, ką daro jis.

Apie tai, kodėl Lietuvoje susikūrė tokia ydinga, sau tarnaujanti politinė sistema ir kaip ją reikėtų keisti – kituose rašiniuose.

Pranešimas BNS spaudos konferencijoje: „Dėl „Sodros“ biudžeto neteisėtumo“

2015 m. birželis

Vyriausybė ketina teikti Seimui svarstyti prieštaringai vertinamą ir labai sudėtingą Socialinį modelį. Bet ji iki šiol nėra išsprendusi akivaizdžių ir žymiai paprastesnių su Socialinio draudimo sistema susijusių problemų bei pati šiurkščiai pažeidė „Sodros“ veiklą reglamentuojantį įstatymą. Tai trukdys įgyvendinti bet kokią esminę socialinio draudimo pertvarką, apie kurią kalbama Socialiniame modelyje.

Šių metų Valstybinio socialinio draudimo fondo („Sodros“) biudžetas sudarytas pažeidžiant Valstybinio socialinio draudimo įstatymą. Apie tai žino Vyriausybė, Seimas, Prezidentūra, Valstybės kontrolė ir „Sodros“ taryba, tačiau niekas nėra daroma, kad šis akivaizdus pažeidimas būtų ištaisytas. Taip kuriama teisinio nihilizmo ir „Sodros“ bei visos valstybės diskreditavimo atmosfera. Už tai yra atsakingi šį ydingą „Sodros“ biudžeto įstatymą priėmę politikai.

Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 20 straipsnio pirmojoje dalyje rašoma, kad „asignavimai iš valstybės biudžeto skiriami, kai dėl Seimo

ar Vyriausybės priimtų teisės aktų padidėja kurios nors socialinio draudimo rūšies išlaidos arba sumažėja pajamos, o socialinio draudimo įmokų tarifai šiai socialinio draudimo rūšiai nekeičiami arba keičiami nepakankamu dydžiu.“

Šių metų „Sodros“ biudžete nuo sausio mėn. yra padidintos ligos bei motinystės išmokos, nuo liepos mėn. didės senatvės pensijos. Tai smarkiai didina šių ir visų kitų ateinančių metų „Sodros“ išlaidas. Kadangi tvirtinant biudžetą draudimo rūšių įmokų tarifai nebuvo padidinti, pagal minėtą įstatymą buvo privalu skirti asignavimus iš Valstybės biudžeto. Jie nebuvo skirti, ir tai yra šiurkštus įstatymo pažeidimas, kuris toliau blogina ir šiaip labai prastą „Sodros“ finansinę būklę.

„Sodros“ finansinė būklė niekada nėra buvusi blogesnė nei yra dabar. Kalbėti, kad krizė „Sodroje“ baigėsi, yra visiškai finansinis nesusipratimas. Jos skola viršija metines pajamas ir toliau auga. „Sodra“ niekuomet nepajėgs šios skolos grąžinti. Todėl be jau minėto įstatymo pažeidimo ištaisymo, t.y., šių metų „Sodros“ ir Valstybės biudžetų perdarymo, būtina perkelti visą „Sodros“ skolą ir antrosios pensijų sistemos pakopos finansavimą į valstybės biudžetą. Neatlikus šių veiksmų, Socialinio draudimo pertvarka, kuri yra numatyta Socialiniame modelyje, yra beprasmiška ir net neįmanoma.

Dėl minėto įstatymo pažeidimo praėjusių metų spalio mėn., dar dirbdamas premjero patarėju finansų klausimais, kreipiausi į Ministrą Pirmininką, Finansų, Socialinės apsaugos ir darbo ministrus, Vyriausybės Kanceliarijos Teisės departamentą, o prieš pasirašant šį įstatymą Prezidentei apie pažeidimą informavau Prezidentūros patarėjas. Nesulaukęs jokios adekvačios reakcijos iš Vyriausybės, gruodžio 15 d. publikavau straipsnį viešojoje erdvėje. Šiomet apie šį pažeidimą papildomai informavau „Sodros“ tarybą ir Valstybės kontrolės vadovus. Nepaisant visų bandymų ir patvirtinimų, kad įstatymo tikrai nesilaikoma, iki šiol niekas

nepadaryta, kad būtų ištaisyta šis šiurkštus pažeidimas, liečiantis visus „Sodros“ išmokų gavėjus ir įmokų mokėtojus. Tai – daugiau nei du milijonai Lietuvos gyventojų.

Aktuali ir dar viena problema, susijusi su „Sodra“ ir senatvės pensijų gavėjais. Tai – garsusis pensijų kompensavimas. Po Konstitucinio Teismo sprendimo visas senatvės pensijas, tiek nedirbusiems, tiek ir dirbusiems pensininkams iš Valstybės biudžeto buvo galima kompensuoti jau pernai, nesukeliant jokių finansinių problemų valstybei. Tai, be abejo, galima padaryti ir šiemet. Visa nedirbusiems pensininkams kompensavimui reikalinga suma jau yra įtraukta į 2014 metų valstybės viešųjų finansų rodiklius, pateiktus Eurostatui bei Europos Komisijai ir viešai publikuotus Lietuvoje.

Premjero ir kitų Vyriausybės atstovų samprotavimai, kodėl negalima pensijų kompensuoti nedelsiant yra visiškai nepagrįsti. Manau kad valdančioji koalicija, nusprendusi išdėstyti kompensacijas iki 2016-ųjų, o dalį gal net iki 2020 metų, paprasčiausiai gudrauja. Taip darydami šie politikai tikisi, kad pensininkai juos ilgiau prisimins ir tai padidins jų galimybes išlikti valdžioje. Toks nepagrįstas pensijų kompensavimo proceso ištesimas yra akivaizdi pensininkų apgaulė. Todėl visiškai nesuprantama, kodėl tam neprieštarauja pensininkų organizacijos, opozicija ir Prezidentūra.

Siūlau politikams ir kitoms suinteresuotoms šalims imtis visų būtinų veiksmų, kad būtų nedelsiant ištaisyta šiurkštus Valstybinio socialinio draudimo įstatymo pažeidimas, išspręstos kitos paminėtos finansinės „Sodros“ problemos ir dar šiemet kompensuotos visos senatvės pensijos. Tai padėtų sustiprinti Lietuvos gyventojų pasitikėjimą „Sodra“, šalies politinę sistemą ir visą valstybę.

Socialinio modelio spindesys ir skurdas

2015 m. birželis

Vyriausybė Seimui pateikė svarstyti prieštaringai vertinamą socialinį modelį. Bet ji pati iki šiol nesugebėjo išspręsti akivaizdžių ir žymiai paprastesnių su socialinio draudimo sistema susijusių problemų. Tai trukdys įgyvendinti bet kokią esminę šios sistemos pertvarką, apie kurią kalbama naujajame modelyje.

Šių metų „Sodros“ biudžetas sudarytas šiurkščiai pažeidžiant Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 20-ąjį straipsnį. Apie tai žino Vyriausybė, Seimas, Prezidentūra, Valstybės kontrolė ir „Sodros“ taryba, tačiau niekas nėra daroma, kad šis akivaizdus pažeidimas būtų ištaisytas. Taip kuriama teisinio nihilizmo ir „Sodros“ bei visos valstybės diskreditavimo atmosfera.

Šių metų „Sodros“ biudžete nuo sausio mėn. yra padidintos ligos bei motinystės išmokos, nuo liepos mėn. didės senatvės pensijos. Tai smarkiai didina šių ir visų kitų ateinančių metų „Sodros“ išlaidas. Kadangi tvirtinant biudžetą draudimo rūšių įmokų tarifai nebuvo padidinti, pagal minėtą įstatymą buvo privalu skirti asignavimus iš Valstybės biudžeto. Jie nebuvo skirti, ir tai yra šiurkštus įstatymo pažeidimas, kuris toliau blogina ir šiaip labai prastą „Sodros“ finansinę būklę. Todėl, prieš svarstant kokią nors naują modelį, būtina ištaisyti šį pažeidimą, t.y., reikia perdaryti šių metų „Sodros“ ir Valstybės biudžetus.

Toliau – dar keli klausimai ir pasiūlymai Seimo nariams, kurie svarstys socialinį modelį. Vyriausybė šiuos klausimus nusprendė ignoruoti. Galbūt šiais klausimais galėtų pasidomėti ir Prezidentūra bei Valstybės kontrolė.

Kada „Sodros“ skola, kuri jau viršija jos metines pajamas, bus

perkelta į valstybės biudžetą? Tai būtina padaryti, nes priešingu atveju bet kokie svarstymai apie socialinio draudimo sistemos subalansavimą, pensijų indeksavimą ar rezervo kūrimą, kurie yra numatyti modelyje, yra finansiškai nepagrįsti ir todėl – beprasmingi.

Kaip (nuo kada, kokiais dydžiais ir iš kokių lėšų) bus kaupiamas „Sodros“ rezervas? Kol kas tai tik tuščios ir finansiškai nepagrįstos kalbos, ypač turint omeny, kad pensijų indeksavimas numatytas tik teigiamas. Perkėlus „Sodros“ skolą į valstybės biudžetą, iš šio „Sodrai“ turėtų pervestos nepagrįstai Finansų ministerijos nustatytos ir „Sodros“ sumokėtos jai palūkanos (viso keli šimtai milijonų eurų). Tai ir galėtų būti pradinis „Sodros“ rezervas.

Iš kokių lėšų bus finansuojamas bazinės pensijos perkėlimas į valstybės biudžetą ir planuojamas ženklus įmokų tarifo mažinimas? Tikėtis nuolatinio ekonomikos augimo, pajamų į valstybės biudžetą didėjimo ir tuo pačiu jo subalansavimo yra visiškai nerealu. Tam, kad tai būtų finansiškai pagrįstas sprendimas, perkėlus bazinę pensiją reikėtų sumažinti „Sodros“ įmokų tarifą, bet atitinkamu dydžiu padidinti gyventojų pajamų mokesčio tarifą.

Kada antrosios pensijų sistemos fondų finansavimas bus perkeltas iš „Sodros“ į valstybės biudžetą. Dabar jis tik didina „Sodros“ deficitą ir skolą ir neleidžia pertvarkyti socialinio draudimo sistemos. „Sodrai“ šiam tikslui būtina skirti pilną asignavimą iš valstybės biudžeto, o pačią antrąją pakopą būtina pertvarkyti. Nes šiuo metu ji yra visiškai finansinis nesusipratimas, iš kurio, detaliau su ja susipažinę juokiasi viso pasaulio pensijų sistemų ekspertai.

Ar politikai suvokia, kad didinant būtinąjį darbo stažą ir vėlinant išankstinį išėjimą į pensiją realiai yra dar labiau didinama mokesčių našta gyventojams? Išėjimo į pensiją amžius ir dabar yra smarkiai vėlinamas (iki 65 metų), nors gyvenimo trukmė išėjus į pensiją tokiu pat mastu neilgėja.

Todėl būtinaji darbo stažą ir išankstinio išėjimo į pensiją amžių reikia palikti nekeistus.

Kaip bus finansuojamas kitų iš „Sodros“ lėšų finansuojamų draudimo rūšių, ypač ligos ir motinystės, deficitas? Tam, kad jo nereikėtų dengti pensijų lėšomis, šias rūšis derėtų perkelti į Valstybės biudžetą, kuris turi daugiau finansinio manevro galimybių.

Kaip ir kada bus stiprinama „Sodros“ tarybos kompetencija ir jos įgaliojimai? Dabar ši taryba – tuščia butaforija. Būtina radikaliai pakeisti šios institucijos sudėtį ir veikimą pagal Švedijos pavyzdį. Ten pensijų sistemą sukūrė ir iki šiol ją prižiūri pensijų ekonomikos ekspertai. Todėl ji ir yra viena geriausių pasaulyje.

Ar balsuosime už pabedinskienių Lietuvą?

2015 m. rugpjūtis

Ši mėnesį prasidėjo nelegalus aukcionas dėl 600000 Lietuvos rinkėjų balsų pirkimo kitų metų Seimo rinkimuose. Tiek Lietuvoje yra senatvės pensininkų, kuriuos pabedinskienės ir kiti politiniai demagogai bando papirkti neteisėtais pensijų didinimo pažadais. Bet į tai kažkodėl nereaguoja nei Rinkimų komisija, nei Prezidentė. Tyli ir Seimo opozicija. Matyt, vis dar atostogauja.

Rugpjūčio 6 dieną premjeras pranešė, kad kitais metais senatvės pensijos galėtų didėti 6 eurai. Nors jis puikiai žino, kad lėšų „Sodroje“ pensijų didinimui nėra. Po kelių dienų ministrė A. Pabedinskienė, idėmiau pažvelgusi į 3,6 milijardo eurų dydžio „Sodros“ skolos skylę, joje išžiūrėjo galimybę pensijas didinti ne 6 eurai, bet 6 procentais (16 eurų). Premjeras, nusprendęs kad politinėje matematikoje eurai ir procentai niekuo nesiskiria, patvirtino – galimas ir toks didinimas. Negi nusileis rinkėjų balsų aukcione.

Esmė ta, kad esant dabartinei „Sodros“ būklei, bet kokį pensijų ir kitų išmokų didinimą būtina finansuoti arba padidintu „Sodros“ įmokos tarifu, arba specialiais asignavimais iš valstybės biudžeto. Ne paskolomis, kaip yra daroma dabar. Tai aiškiai parašyta įstatyme, kurį puikiai žino ministrė, premjeras, Seimo nariai ir Prezidentė.

Bet koks kitoks „Sodros“ išmokų didinimas yra neteisėtas. Visi patikinimai, kad didinti pensijas galima, nes išaugo „Sodros“ pajamos, tėra tuščia demagogija. „Sodros“ skola ir toliau didėja, o pasitikėjimas ja ir visa valstybė dėl tokių politikų veiksmų dar labiau menksta.

Pernai, svarstant neteisėtą šių metų „Sodros“ biudžeto įstatymo projektą, kuriame buvo numatyti niekuo nepadengti motinystės ir ligų išmokų bei pensijų didinimai, opozicija tylėjo, o Prezidentė jį pasirašė. Įdomu, ar dėl šio nusikalstamo bandymo dar kartą pažeisti įstatymą ir taip papirkti kelis šimtus tūkstančių rinkėjų jie tylės ir ši kartą?

Seimo opozicijos lyderis A. Kubilius, kuris, manau, labiausiai turėtų piktintis tuo, kad valdantieji vagia rinkėjų balsus ir vėl ketina pažeisti įstatymus, domisi geopolitika. Tai, kad politiniai konkurentai griaua demokratiją Lietuvoje, jam tikriausiai neįdomu.

Įdomu, ar svarstant neteisėtą kitų metų „Sodros“ biudžeto projektą, tylės ir naujasis Valstybės kontrolierius? Jis privalo prižiūrėti viešųjų finansų, taip pat ir „Sodros“, patvarumą ir Vyriausybės bei Seimo sprendimų teisėtumą. Priėmus akivaizdžiai neteisėtą šių metų „Sodros“ biudžeto įstatymą, Valstybės kontrolė tylėjo.

Taip pat smalsu, ar ši kartą prabilis pensininkų organizacijos ir „Sodros“ taryba. Pastaroji taip pat atsakinga už biudžetą ir finansinį „Sodros“ stabilumą. Pernai tylėjo ir ji, nors puikiai žinojo apie šiurkštų įstatymų pažeidimą.

Tyli visi, nes tylėti patogiu. Tai – gerai apmokamas užsiėmimas valstybės tarnyboje. Todėl pabedinskienės ir kiti demagogai rungtyniauja,

masiškai papirkinėdami rinkėjus mūsų visų pinigais. Jei būčiau žurnalistas, ministrei, premjerui ir Prezidentei užduočiau paprastą, nors ir nesuderintą klausimą: kodėl, sudarant šių metų „Sodros“ biudžetą, buvo pažeistas Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 20 straipsnis ir ar šis įstatymas vėl bus pažeistas, rengiant ir tvirtinant 2016 metų „Sodros“ biudžetą, jei jame bus numatytas niekuo nepadengtas pensijų didinimas?

Jei ir vėl ketinama pažeisti įstatymus, premjerui šiame balsų pirkimo aukcione siūlau pažadėti pensijas padidinti ne 16 eurų, bet 16 proc.! Koks skirtumas – „Sodros“ skola 3,6 ar 3,9 milijardo, vis tiek ji niekada nepajėgs jos gražinti. Nenusileiskite A. Pabedinskienei ir gal tai padės po rinkimų dar kartą tapti premjeru.

Nes gali būti, kad pensininkai A. Pabedinskienę pamils labiau, nei buvusią jos kolegę socialdemokratę V. Blinkėvičiūtę. Ir, atsidėkodami Darbo partijai už padidintas pensijas, kitais metais balsuos taip, kad premjeru taptų V. Mazūronis. Jis juk pažadėjo laimėti rinkimus.

Kadangi politikams Seime ir kitiems valstybės pareigūnams tokie rinkėjų balsų pirkimo aukcionai ir įstatymų pažeidimai priimtini, belieka paklausti likusių šalies piliečių. Ar leisime klestėti ir gyvuoti pabedinskienėms – politinių demagogų ir juos aptarnaujančių prisitaikėlių šutvei, siekiančiai užvaldyti mūsų valstybę?

Kodėl pensininkai turi šelpiti ministrą Šadžių?

2015 m. spalio

2014 metų rudenį, Seime svarstant šių metų valstybės ir „Sodros“ biudžetų projektus, kažkuris iš Seimo narių paklausė finansų ministro Rimanto Šadžiaus, ar nereikėtų stabdyti įmokų mokėjimo į antrosios pensijų pakopos fondus. Nes tokia sistema nepasiteisino, o valstybė neturi

lėšų jai finansuoti. Bet ministras entuziastingai pareiškė, kad jis pasitiki pensijų kaupimu, to įrodymas – jo paties dalyvavimas jame.

Tačiau jis „užmiršo“ pridurti, kad, dalyvaudamas šioje sistemoje, jis, skirtingai nuo didžiosios dalies kitų gyventojų, kurių atlyginimas mažesnis nei jo, garantuotai laimės. Nes dėl dabar galiojančios pensijų skaičiavimo tvarkos jo „Sodros“ pensija nesumažės, o bet kokia fonde sukaupta suma padidins jo kaip pensininko pajamas. Tad puikiai sutampa ministro, daugelio kitų politikų ir pensijų fondų interesai. Visi jie neabejotini laimėtojai!

Visai kitaip atrodys kitų daug mažiau nei ministras uždirbančių šios sistemos dalyvių pensijos. „Sodros“ mokama pensija jiems bus gerokai sumažinta, o kaupimo fonduose rezultatai visiškai neaiškūs. Bus tūkstančiai kaupiančiųjų, kurių bendras pensijos dydis bus mažesnis nei tų, kurie nesudarė pensijų kaupimo sutarties.

Ministras taip pat nepaminėjo, kad šį finansinį kapitalą pensijų fonde jis kaupia dabartinių pensininkų sąskaita. Nes paties ministro iniciatyva deficitinė ir į skolų bedugnę politikų įstumta „Sodra“ nuo 2014 metų yra priversta mokėti įmokas į pensijų fondus, nebegaudama tam jokių valstybės biudžeto asignavimų.

Už ministro ir kitų politikų pensijų kaupimą dabartiniai pensininkai tikriausiai mokės ir toliau. Kitų metų „Sodros“ biudžeto projekte įrašyta, kad asignavimų šiam tikslui jai nenumatoma skirti nei 2016, nei vėlesniais metais. Užkraudamas nepakeliamą naštą „Sodrai“ ir mažindamas dabartinių pensininkų galimybes gauti didesnes pajamas, ministras ne tik kaupia savo didesnei pensijai, bet ir gerina jam daug svarbesnio valstybės biudžeto rodiklius.

Dėl tokio nusikalstamo dabartinių pensininkų ir visos „Sodros“ išnaudojimo galvos neskauda nei ministrei A. Pabedinskienei, nei „Sodros“ tarybai. Jie pirmieji turėtų ginti pensininkų ir „Sodros“ interesus. Bet

kažkodėl elgiasi taip, kaip jiems nurodo ministras R. Šadžius ir premjeras A. Butkevičius. O šiems pensininkų interesai ir pensijų dydžiai pradeda rūpėti tik tada, kai artėja rinkimai. Tik tada pasigirsta jų kalbos apie pensijų didinimą.

2013 metų pradžioje, kai atrodė, kad premjeras linkęs keisti socialiai neteisingą ir neefektyvų kaupiamųjų pensijų modelį, tuometis Prezidentės patarėjas man pareiškė, kad prezidentūra (suprask, Prezidentė) – kategoriškai prieš bet kokią esminę antrosios pensijų pakopos pertvarkymą. Tai, manau, turėjo įtakos premjero pozicijai, kad nieko keisti nereikia.

Kai, bendraudamas su geriausiais pasaulio ekspertais, jiems pradėdavau aiškinti pas mus sukurtos pensijų kaupimo sistemos detales, visi neabejodami sakydavo, kad ji mums tikrai netinka. Tokios pat nuomonės laikosi ir du geriausi pensijų ekonomikos specialistai Lietuvoje – Raimondas Kuodis ir Romas Lazutka.

Tokie vertinimai ir juos pagrindžiantys argumentai bei skaičiavimai buvo pateikti premjerui, finansų ir kitiems ministrams, Seimo nariams. Bet mūsų politikams nei pasaulio, nei Lietuvos ekspertų nuomonė nerūpi. Jų poziciją ir sprendimus beveik visada lemia du dalykai – asmeninės naudos siekis ir prisitaikymas prie „stovinčiojo aukščiau“ nuomonės. Kaupiamųjų fondų atvejis – geras tokių motyvų derinio pavyzdys.

Dar vienas būdas, kaip dabartiniai pensininkai šelpia finansų ministro globojamą Valstybės biudžetą, yra milžiniški palūkanų mokėjimai. Ir šiemet, ir kitų metų „Sodros“ biudžete numatyta, kad iš jos į Valstybės biudžetą bus pervesta apie 150 mln. eurų palūkanų. Ši suma – tokio pat dydžio, kaip ir įmokos į pensijų fondus. Sudėjus abi sumas ir jas padalinus iš senatvės pensininkų skaičiaus, kiekvienam per metus gautųsi po 500 eurų!

Absurdiška ir tai, kad metinė palūkanų norma, kurią „Sodrai“ už paskolintas lėšas skaičiuoja ministras R. Šadžius ir Vyriausybė, yra daugiau kaip 4,5 proc. Tai dešimt ar net dvidešimt kartų didesnės palūkanos nei pensininkams ir

kitiems piliečiams už taupymo lakštus moka mūsų gerbiama Vyriausybė.

Visa tai, kas čia surašyta, reiškia viena – dabartiniai pensininkai subsidijuoja Valstybės biudžetą ir šelpia didelius atlyginimus gaunančius politikus, kurie kaupia antrojoje pensijų pakopoje. Tai absurdiška situacija.

Jei iš šio biudžeto būtų skiriami asignavimai įmokoms į pensijų fondus, būtų perkelta „Sodros“ skola, sutvarkyta smarkiai deficitinė ligos ir motinystės draudimo sistema, senatvės pensijų dalis „Sodroje“ jau dabar būtų perteklinė ir būtų sukaupusi rezervą. Iš jo ir būtų galima didinti pensijas. Daugiau nei dabar siūlo politikai ir, svarbiausia, toliau neklampinant „Sodros“ į finansinę pelkę.

Bėda ta, kad politikai nori turėti finansinius svertus, kuriais galėtų valdyti oponentus, o, artėjant rinkimams, siektų pensininkų ir kitų rinkėjų palankumo. O jei politikai iš to dar gauna tiesioginės finansinės naudos, kaip kad yra pensijų kaupimo atveju, tokios ydingos padėties neįmanoma pakeisti jokiais argumentais. Jie atsimuša lyg žirniai į betoninę sieną.

Kada atsibus opozicija Seime, kažkur pogrindyje tūnanti šešėlinė vyriausybė ir pensininkų organizacijos? Jie visi taip pat yra informuoti apie šias problemas ir jų sprendimo būdus.

Nejaugi pensininkai ir toliau turės remtis pavienių asmenų ryžtu ir pastangomis? Vienas jų – Anatolijus Lapinskas – įtikino Seimo Peticijų komisiją, kad Vyriausybė įmokoms į pensijų fondus finansuoti „Sodrai“ privalo skirti asignavimus, o ne teikti paskolas, kurių ši niekada nepajėgs grąžinti. Praėjusią savaitę Seimas pritarė šiai A. Lapinsko ir Peticijų komisijos pozicijai.

Pažiūrėsime, kaip dabar elgsis finansų ministras ir visa Vyriausybė. Ar jie ir toliau gerins valstybės biudžeto rodiklius, stumdami „Sodrą“ į skolos bedugnę? O gal Prezidentė padės ministrui R. Šadžiui suvokti, kad jo pensijos kaupimas skurstančių pensininkų sąskaita – visiškai nepriimtinas ir amoralus elgesys, kuris turi liautis? Juk ji – „stovinti aukščiausiai“.

Antrosios pakopos pensijos ir jų lobistai

2017 m. gruodis

Socialinės apsaugos ir darbo ministras L. Kukuraitis praėjusią savaitę atsakydamas į žurnalistų klausimus apie pensijų sistemos pertvarkos planus pasakė, kad „Sodra“ ir antroji pakopa nebeturėtų būti priešinamos. Tai yra privačių asmenų kaupimas pensijai neturėtų būti finansuojamas iš „Sodros“, kuri moka pensijas dabartiniams pensininkams. Ir pačių antrosios pakopos dalyvių „Sodros“ pensija neturėtų būti mažinama dėl kaupimo, nes iš fonduose sukauptų lėšų mažai kas gali tikėtis esminio pensijos priedo senatvėje. Be to, kadangi tai turėtų būti privati, o ne valstybinė pensijų kaupimo sistema, ji didžiąja dalimi turėtų būti finansuojama privačiomis, o ne visų mokesčių mokėtojų lėšomis, kaip kad yra dabar.

Tai – logiški ir suprantami siūlymai. Jiems, bent jau taip atrodė, iš esmės buvo pritarta valstybės institucijų atstovų susitikimuose, kuriuose dalyvavau ir aš. Šiuos siūlymus palaikė ir EBPO ekspertas, kuris šią vasarą lankėsi Lietuvoje. Dėl kitų detalių – įmokų dydžių, jų šaltinių ir proporcijų, išmokų sistemos pertvarkos diskusijos vyksta toliau ir, tikiuosi, jos artimiausiu metu bus baigtos. Šių detalių ministras ir nekommentavo, tačiau vis tiek susilaukė neetiškų išpuolių ir kritikos iš Lietuvos banko vadovo bei pensijų fondų atstovo. Kritikos už tai, kad išsakė nuomonę apie tai, už ką yra tiesiogiai atsakingas – pensijų sistemą ir jos pertvarkos planus!

V. Vasiliauskas leido sau pašiepti ministrą, pavadindamas jo aiškius ir racionalius siūlymus „atskirais pasąmonės šūksniais“. Taip komentodamas Vyriausybės nario pasisakymą jis ne tik pasielgė galimai neetiškai, bet ir, mano manymu, pažeidė centrinio banko vadovui keliamą reikalavimą nesivelti į politinius procesus ir ginčus. Smarkiai abejoju, ar Lietuvos banko vadovas apskritai turi reikiamos kompetencijos kalbėti apie pasąmonę.

Nebent pastaruoju metu intensyviai studijavo psichologiją ir psichoanalizę. Š. Ruzgys, Lietuvos investicinių ir pensijų fondų asociacijos prezidentas, matyt, padrašintas V. Vasiliausko komentarų, taip pat pasistengė neatsilikti ir savo publikacijoje užsiminė apie „balsavimą kojomis“. Ragina visus antrosios pakopos dalyvius, daugiau kaip milijoną žmonių, emigruoti iš Lietuvos?

Antrąją pakopą būtina pertvarkyti, remiantis ministro L. Kuku-raičio išvardintais principais. Tokia, kokia yra dabar, ši pakopa likti negali, nes tai yra ne pensijų, o paprasčiausia kaupimo sistema. Iš beveik 40 tūkstančių jau sulaukusiųjų pensinio amžiaus ir baigusių kaupti pensijų fonduose viso labo tik vienas procentas (!) išsigijo anuitetą – teisę į pensijų išmoką. Kiti dėl pernelyg mažų fonduose sukauptų sumų tegavo vienkartinę išmoką, o jų „Sodros“ pensija sumažėjo. Kaupimas, be abejo, yra gerai, bet kodėl jis turi būti daromas dabartinių pensininkų, kitų mokesčių mokėtojų ir pačių kaupiančiųjų būsimų pensijų dydžio sąskaita? Todėl tokia antroji pakopa, kokia šiuo metu veikia Lietuvoje – finansinis nesusipratimas, grįstas ekonominiais mitais, kai kurių valstybės pareigūnų nekompetencija ir paprasčiausiais interesais. Pirmiausia, finansiniais interesais tų, kurie pelnosi iš šios sistemos ir viešųjų finansų įmokų į ją. Tarp jų yra ir Š. Ruzgys. Taip pat interesais kai kurių ministerijose ir kitur užsilikusių biurokratų, kurie yra įtikėję, kad jie, sukūrę tokią antrąją pakopą, atliko kažkokią esminę pensijų reformą ir visomis išgalėmis stengiasi ją išsaugoti, nieko iš esmės nekeisdami.

Antroji pakopa tikrai atneš naudos ir uždirbantiems kelis tūkstančius eurų per mėnesį, nes jų „Sodros“ pensija dėl dalyvavimo šiame pensijų kaupime sumažės nedaug arba nesumažės iš viso. Tokių kaupiančiųjų – vos keli procentai, tačiau abu „komentatoriai“, be abejo, yra tarp jų. Antrosios pakopos nauda tikriausiai tiki ir dalis tų, kurie uždirba mažiau, nes jie mano, kad geriau bent kažką gauti iš „Sodros“ ir, galbūt,

palikti šias lėšas savo vaikams, nei tikėtis didesnės pensijos iš socialinio draudimo sistemos. Nes kai kurie pensijų fondų ir bankų atstovai, taip pat liberalūs ekonomistai ir politikai nuolatos tikina, kad „Sodra“ ateityje gali visai išnykti, todėl neverta ja pasitikėti. Tad pensijų fondai sėkmingai veikia kaip savotiški bankomatai, padedantys antrosios pakopos dalyviams „išsigryninti“ bent dalį lėšų iš „Sodros“ ir valstybės biudžeto. Tokius „bankomatus“ būtina išmontuoti ir pakeisti juos tinkamai veikiančia pensijų sistema.

Būtent dėl tokio interesų „Gordijaus mazgo“ ir yra sunku rimtai pertvarkyti antrąją pakopą, nors ekonominių argumentų tam yra begalė. Jie ne kartą buvo viešai išdėstyti, taip pat ir prieš kelis metus, kuomet kartu su R. Lazutka ir R. Kuodžiu siūlėme ką ir kaip reikėtų daryti su šia pakopa. Tuomet buvau apkaltintas siekiu ją nacionalizuoti, nors mano tikslas buvo ir yra ją privatizuoti bei tinkamai sutvarkyti. Esu įsitikinęs, kad visos pensijų sistemos pertvarkos tikslai – a) užtikrinti didesnes pensijas iš abiejų pakopų („Sodros“ ir antrosios), sudarant galimybes mokėti didesnes nei numatyta šiuo metu kaupiamąsias įmokas iš patvarių finansavimo šaltinių ir b) panaikinti prieštara ir konkurenciją tarp šių dviejų pakopų. Atrodo, kad panašiai mąsto ir ministras L. Kukuraitis. Būna sulaukti, kol prie mūsų prisijungs ir kiti valstybės institucijų vadovai. Na, o dabartinės ydingos ir neefektyvios antrosios pensijų sistemos pakopos lobistai turėtų suprasti, kad jų neetiški komentarai, gąsdinimai, sabotazas ir bandymas kurstyti emocijas bei priešinti visuomenės grupes jiems nepadės. Ši pakopa bus pertvarkyta. Su jų dalyvavimu, ar be jo.

Lietuvos „neliečiamieji“

2018 m. birželio mėn. Seime buvo priimti įstatymai, kuriais buvo sustabdytas amoralus „Sodros“ įmokų mokėjimas į pensijų fondus. Jau kitą mėnesį grupė Seimo narių kreipėsi į Konstitucinį Teismą siekdami, kad šie įstatymai būtų atšaukti. Tai darydami jie sukėlė didžiulį plagiavimo ir interesų konflikto skandalą. G. Landsbergis, vienas iš šio kreipimosi autorių, supratęs, ką jis ir jo kolegos pridarė, nusprendė „gintis puolimu“. Tačiau kuomet skandalas iškilo į viešumą ir kai kurios žiniasklaidos priemonės kvietė jį ir mane į atvirą diskusiją, jis išsigando ir dingo iš viešosios erdvės. Vietoje jo vienuose iš debatų dalyvavo Andrius Kubilius, o kituose – netgi jo senelis V. Landsbergis, vėliau Seimo paskelbtas valstybės vadovu. Jam teko komentuoti nusikalstamus savo anūko veiksmus ir bandyti ginti jo ir visos TS-LKD partijos reputaciją. Viso to rezultatas – gėdinga garbės ir orumo byla, kurios eiga ir baigtis parodė, kad Landsbergiai ir pagrindiniai jų sėbrai yra Lietuvos „neliečiamieji“. Šiame skyriuje esantys tekstai, publikuoti portale delfi.lt – mano reakcija į G. Landsbergio viešai pateiktus absurdiškus kaltinimus man ir tai, kas vyko po to, įskaitant ir vieno iš skandalingo kreipimosi į Konstitucinį Teismą autoriaus Seimo nario Stasio Šedbaro siekį tapti šio teismo teisėju. Ir jam tai pavyko! Tai, kad vėliau šį faktą savo ataskaitoje kritiškai įvertino Europos Komisija, „neliečiamiesiems“ visiškai nerūpi.

Ar bus apkalta Gabrieliui Landsbergiui?

2018 m. rugsėjis

Rugsėjo 13 d., dalyvaudamas tiesioginėje portalo delfi.lt televizijos laidoje, Seimo narys G. Landsbergis ciniškai apšmeižė mane padarius labai rimtą nusikaltimą – grąsinus Konstitucinio teismo teisėjams. Tokio kaltinimo TS-LKD partijos pirmininkas niekaip nepagrindė. To padaryti ir neįmanoma, nes oficialiai derinto ir rugsėjo 3 d. Konstitucinio teismo rūmuose vykusio susitikimo su šio teismo pirmininku D. Žalimu metu nebuvo jokių grąsinimo ar spaudimo požymių. Pokalbis vyko dalykiškoje ir ramioje atmosferoje. Tai netrukus po skandalingo G. Landsbergio kaltinimo patvirtino ir pats Konstitucinio teismo pirmininkas. Tiesą sakant, man buvo sunku patikėti, kad toks absurdiškas kaltinimas apskritai galėjo būti išsakytas, tačiau, peržiūrėjęs laidos įrašą, įsitikinau, kad tai, deja, yra tiesa. Susitikimas įvyko mano iniciatyva, jo tikslas buvo susipažinti su Konstitucinio teismo pirmininku ir šio teismo darbu. Aptarėme ir bendrąsias viešojo sektoriaus problemas bei perspektyvas. Tuo pačiu trumpai pristaciau įgyvendinamos pensijų reformos ištakas. Apie galimos bylos eigą ir jos perspektyvas, kokius nors interesų konfliktus kalbos nebuvo. Kai kas bandė viešai vertinti, kad tokie susitikimai nepriimtini, nes aš neva galėjau sukelti kažkokias problemas teismui ir jo pirmininkui. Tačiau turint omenyje tai, ką pareiškė G. Landsbergis ir kas papildomai paaiškėjo tą pačią ir kitą dieną, manau, bet kokios galimos abejonės dėl tokių susitikimų nublinksta. Juk TS-LKD pirmininkas, vienas iš kreipimasi į teismą pasirašiusių Seimo narių, taigi, galimos bylos baigtimi suinteresuotos šalies atstovas, savo kaltinimu ir kitais pareiškimais ne tik apšmeižė mane, bet, kas žymiai svarbiau, galėjo padaryti žalą Konstitucinio teismo ir jo pirmininko reputacijai. Teigdamas, kad aš grąsinau teisėjui, jis tuo pačiu implikavo, kad Konstitucinio teismo pirmininkas niekaip į tai nereagavo, nesikreipė į jokias

teisėtvarkos institucijas. Sakydamas, kad Konstitucinis teismas neva jau turėjo būti priėmęs sprendimą dėl bylos nagrinėjimo, G. Landsbergis galimai darė spaudimą teismui ir galėjo kelti abejones jo objektyvumu bei darbo organizavimu. Ir visa tai vyko tiesioginiame eteryje. Netrukus tą pačią dieną paaiškėjo papildoma skandalinga informacija. Pasirodo, dalis teismui pateikto prašymo teksto, kurį be G. Landsbergio pasirašė dar 29 Seimo nariai, sutampa su teisinės išvados, kurią pensijų fondų užsakymu rengė teismo teisėjos, paskirtos rengti preliminarą išvadą, sesuo. Tai – viena vertus, galimas interesų konfliktas, kurį sukėlė ne kas kitas, o Seimo nariai, savo prašyme panaudoję minėtą medžiagą. Kita vertus, tai galimas įrodymas, kad visi 30 Seimo narių atstovauja ne savo rinkėjų, o pensijų fondų verslo interesams ir tenkina jų norus ir lūkesčius. Viena iš prašymą pasirašiusių Seimo narių G. Skaistė bandė teisintis, sakydama, kad į prašymo tekstą perkelta viso labo gražiai išdėstyta chronologinė informacija. Tačiau tai, mano įsitikinimu, yra melas ir manau, kad tai taip pat turėtų būti teisiškai įvertinta. Svarbiausia Seimo narių prašyme, adresuotame Konstituciniam teismui, yra ne chronologinė informacija, o pažodžiui atkartoti pensijų fondų argumentai ir jiems palankūs vertinimai. Tai ir rodo, kad tokiu prašymu, adresuotu Konstituciniam teismui, galimai atstovaujama ne Lietuvos piliečių ir visos valstybės, o siauriems verslo interesams, ginami jų, o ne tikrieji pensijų sistemos dalyvių ir dabartinių pensininkų lūkesčiai. Įdomu, ką apie čia išdėstytus faktus ir jų vertinimą mano buvęs Konstitucinio teismo teisėjas V. Sinkevičius. Ir kas jo manymu yra reikšmingiau – įvykęs oficialus dviejų valstybės pareigūnų susitikimas ar tai, ką savo nepagrįstu kaltinimu ir pareiškimais padarė G. Landsbergis? Tai – neverti buvusio teisėjo dėmesio dalykai? Kaip ir 30-ties Seimo narių parašymas Konstituciniam teismui, panaudojant šio teismo teisėjos sesers argumentus, skirtus pensijų fondams? Išaiškinę tokiems faktams, tikriausiai nėra būtina papildomai tirti pensijų fondų įtakos politikams, apie ką viešai minėjau anksčiau. Politikai tokiu savo elgesiu ir parašais tikriausiai patys tai

akivaizdžiai pripažino. Ką su tuo daryti, reikės deramai apgalvoti. Tai, be abejo, pirmiausia yra pačių Seimo narių, pasirašiusių kreipimąsi į Konstitucinį teismą, atsakomybės klausimas. Apgailėtina, kad Seimo narių grupę teisme, jei byla būtų nagrinėjama, yra pasirengusi atstovauti I. Šimonytė. Ji tikrai privalėjo būti pakankamai gerai informuota apie pensijų reformos būtinybę jos principus ir kryptis, nes dirbo Lietuvos banke, kuris dalyvavo diskusijose pensijų reformos klausimais ir išreiškė savo poziciją, kuri, mano supratimu, didele dalimi sutampa su priimtų įstatymų tikslais ir nuostatomis. Deja, I. Šimonytė pasirinko oponavimą priimtiems ir prezidentės pasirašytiems įstatymams ir, sąmoningai ar ne, atstovavo pensijų fondų ir kitų finansų sektoriaus įmonių verslo interesams. Apibendrinant, mano manymu G. Landsbergis darė spaudimą Konstituciniam teismui ir abejojo jo darbu bei objektyvumu. Jis savo viešais pareiškimais ir kaltinimu man taip pat galėjo pakenkti teismo ir jo pirmininko reputacijai. G. Landsbergis kartu su kitais prašymo autoriais galimai sukėlė interesų konfliktą Konstitucinio teismo teisėjai. Tokiu būdu taip pat galėjo būti pakenkta šio teismo reputacijai. Įvertinus visas šias mano įsitikinimu labai svarbias aplinkybes ir turint omenyje, kad G. Landsbergis, nepateikęs jokių įrodymų, apšmeižė mane padarius nusikaltimą, artimiausiomis dienomis pateiksiu atitinkamus dokumentus teisminėms institucijoms ir prašysiu jų įvertinti čia išdėstytus faktus, aplinkybes bei G. Landsbergio veiksmus. Gavus atsakymus ir išvadas, manau, Seime gali tekti svarstyti apkaltos G. Landsbergiui klausimą. Paradoksalu gali būti tai, kad išvadą dėl to, ar G. Landsbergis nesulaužė Seimo nario priesaikos ir šiurkščiai nepažeidė Konstitucijos, gali tekti priimti Konstituciniam teismui. Tam pačiam teismui, kuriam G. Landsbergis savo viešais pareiškimais galėjo daryti spaudimą ir menkinti jo reputaciją. Bet dėl tokios situacijos, jei ji susiklostys, vėlgi bus atsakingas ne kas kitas, o pats G. Landsbergis.

Šedbaras – Konstitucinio Teismo teisėjas?

Atsitokėkite!

2022 m. gruodis

2018 m. liepos mėn. Stasys Šedbaras kartu su kitais 29 Seimo nariais kreipėsi į Konstitucinį Teismą dėl įstatymų pakeitimų, kuriais sustabdė pensijų fondų finansavimą „Sodros“ (o tai reiškia – visų senjorų) lėšomis. Kaip paaiškėjo, didžiąją dalį šio kreipimosi teksto Seimo nariai nukopijavo nuo teisinės išvados, kurią pensijų fondų užsakymu kartu su kitais teisininkais parengė Konstitucinio Teismo teisėjos Daivos Petrylaitės sesuo. Būtent šiai teisėjai buvo pavesta atlikti preliminarų Seimo narių kreipimosi įvertinimą. Ir tai reiškia, kad Seimo nariai savo veiksmais šiame teisme sukėlė interesų konfliktą!

Taip S. Šedbaras, pats prieš tai dirbęs Konstitucinio Teismo teisėju, prisidėjo teisme sukeliant neregėto masto plagiato ir interesų konflikto skandalą. Kita vertus, kreipimąsi pasirašę Seimo nariai galimai atstovavo ne savo rinkėjų, o pensijų fondų verslo interesams ir tenkino jų norus bei lūkesčius. Ir dabar tokio politiko kandidatūra teikiama į Konstitucinio Teismo teisėjus! TS-LKD partijos pirmininkas Gabrielius Landsbergis, vienas iš šio kreipimosi į Konstitucinį Teismą „signatarų“, bandydamas nukreipti dėmesį nuo kylančio milžiniško skandalo, ėmėsi „taisyti“ padėti. Rugšėjo 13 d. tiesioginėje portalą delfi.lt televizijos laidoje jis apkaltino mane padarius nusikaltimą – grasinus Konstitucinio teismo teisėjams. Tokio kaltinimo jis nepagrindė jokiais konkrečiais šaltiniais ar faktais.

Dėl šio šmeižto pateikiau civilinį ieškinį, tačiau šališki teisėjai jį atmetė. Teismų sprendimai buvo priimti nepaisant akivaizdžių įrodymų, įskaitant ir buvusio Konstitucinio Teismo pirmininko Dainiaus Žalimo liudijimą, kad jokio spaudimo ar grasinimo teisėjams nebuvo. Todėl šiuo metu esu pateikęs skundą Europos Žmogaus Teisių Teismui. Tačiau tu,

kad pasirašė ir pateikė plagiatą Konstituciniam Teismui bei sukėlė jame interesų konfliktą, S. Šedbaro dalyvavimas šioje istorijoje nesibaigė. Jau prasidėjus garbės ir orumo bylos nagrinėjimui, buvau šokiruotas dar kartą. Paaiškėjo, kad partijos pirmininką ir frakcijos vadovą G. Landsbergį byloje atstovauja Stasio Šedbaro sūnus – advokatas Tomas Šedbaras! Kai sužinojau, negalėjau patikėti, kad tai įmanoma. Sūnus atstovauja tėvo partijos pirmininkui ir frakcijos Seime vadovui. Ir kadangi kartu su kitais konservatorių frakcijos nariais pasirašė gėdingai nuplagijuotą kreipimąsi į Konstitucinį Teismą ir sukėlė jame interesų konfliktą, pats S. Šedbaras, kad ir netiesiogiai, yra šios bylos dalyvis. Be to, buvęs Konstitucinio Teismo teisėjas, Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pirmininkas vykdo savo sūnaus kaip advokato parlamentinę kontrolę. Tai – dar vienas akivaizdus interesų konfliktas, susijęs su S. Šedbaru. Ir dabar šį žmogų ketinama skirti teisėju į Konstitucinį Teismą! Jei S. Šedbaras taps šio teismo teisėju, tai bus dar vienas įrodymas, kad apie jokią teisinę valstybę ir teisės viršenybės principo galiojimą Lietuvoje kalbėti nebebus prasmės. Atsitokėkite, ponai konservatoriai!

